TEKNIIKAN SANASTOKESKUS • CENTRALEN FÖR TEKNISK TERMINOLOGI

Heidi Suonuuti,
palvelimen ylläpitäjä,
vastineongelmat sanastotyössä,
monimuotoinen polysemia,
tietämisen portailla,
Oqaasileriffik,
kertopuu...

TERMINFO

2 | 2002

THE FINNISH CENTRE FOR TECHNICAL TERMINOLOGY

TERMINFO
23. vuosikerta • numero 2 | 2002

JULKAISIJA Tekniikan Sanastokeskus ry
PÄÄTOIMITTAJA Lena Jolkkonen
TOIMITUSSIHTEERI Johanna Suomalainen
TOIMITTAJA Sirpa Suhonen (Summaries)
TOIMITUSNEUVOSTO Jukka Ihanus, Lena Jolkkonen, Kari Kaartama, Sirpa Kuusisto-Niemi, Markku Lammi, Mikael Reuter, Seija Suonuuti, Krista Varantola, Eira Yrttiaho
PAINOPAIKKA Forssan Kirjapaino Oy, Forssa 2002
KUSTANTAJA Stellatum Oy
Asemapäällikönkatu 7, 00520 Helsinki
puh. (09) 8689 700
faksi (09) 8689 7070
http://www.stellatum.fi

TILAUKSET JA OSOITTEENMUUTOKSET
http://www.stellatum.fi
Stellatum Oy/Tilaajapalvelu
Kuoppamäentie 3 A, 33800 Tampere
puh. (03) 225 1948
faksi (03) 225 1955
tilaajapalvelu@stellatum.fi

TILAUSHINNAT SUOMESSA
Lehti ilmestyy neljä kertaa vuodessa
Kestotilaus (laskutusväli 12 kk) 32 €
Vuosikerta (12 kk) 33,60 €
Irtonumero 8,40 €
Tilaajarekisterin tietoja voidaan käyttää ja luovuttaa suoramarkkinointiin.

TILAUSEHTO
Kestotilauksena tilattu lehti tulee tilaajalle vuodesta toiseen ilman eri uudistusta, kunnes tilaaja joko muuttaa tilauksen määräaikaiseksi tai lopettaa sen. Tilauksen hinta on vuoden alussa voimassa oleva hinta, joka on painettu lehteen. Tilauksen voi keskeyttää ennen tilauskauden loppua joko puhelimitse tai kirjeellä. Peruutus on tehtävä vähintään kaksi viikkoa ennen tilausjakson alkamista. Mikäli peruutus ei saavu määräaikaan mennessä, laskutetaan tilaajan saamat lehdet irtonumerohintaan sekä peruutuksen aiheuttamat kulut 5 €.

IRTONUMEROMYYNTI
Stellatum Oy/Tilaajapalvelu
tilaajapalvelu@stellatum.fi
Akateeminen Kirjakauppa,
Suomalainen Kirjakauppa ja
Turun Kansallinen Kirjakauppa.

ISSN 0358-7517

SISÄLLYS

Kielipolitiikkaa Ruotsissa 3
Lena Jolkkonen

Heidi Suonuuti – uranuurtaja sanastotyön alalla 4
Johanna Suomalainen

Vastineongelmia erikoisalan kaksikielisessä sanastotyössä 8
Inkeri Vehmas-Lehto

Grønlandsk og Oqaasileriffik / Grønlands sprogsekretariat 11
Per Langgård

Projektiuutisia 14

Monimuotoinen polysemia hyödyllinen kielessä – miten esittää se sanastossa? 16
Riina Kosunen

Tietämisen portailla 19
Anu Ylisalmi

Termiharava 20

Kirjallisuutta 21

Summaries 23

Lukijapalautetta voi lähettää Tekniikan Sanastokeskukseen (osoite alla) tai sähköpostitse osoitteeseen **terminfo@tsk.fi**

TERMINFO INTERNETISSÄ **http://www.tsk.fi/ti/**

TSK:N YHTEYSTIEDOT

osoite	Albertinkatu 23 A 12 00120 Helsinki
puhelin	(09) 2709 1060
faksi	(09) 608 859
sähköposti	**tsk@tsk.fi, terminfo@tsk.fi**
Internet	**http://www.tsk.fi**

TERMIPALVELU (MAKSULLINEN EI-JÄSENILLE)

puhelin	(09) 608 876
faksi	(09) 608 859
sähköposti	**termipalvelu@tsk.fi**

Aikakauslehtien liiton jäsenlehti

Lehti on painettu Joutsenmerkin omaavalle paperille.

Kielipolitiikkaa Ruotsissa

Ruotsissa on tehty selvitys ruotsin kielen tilasta ja asemasta. Työhön asetettu parlamentaarinen komitea sai työnsä valmiiksi huhtikuussa ja luovutti mietintönsä kulttuuriministeri *Marita Ulvskogille*. Komitea on tehnyt perusteellista selvitystyötä. Raportti, jonka nimi on *Mål i mun – Förslag till handlingsprogram för svenska språket* (SOU 2002:27), on lähes 600-sivuinen teos.

Mietinnössä ehdotetaan, että ruotsin kielen asema maan pääkielenä virallistetaan kielilain avulla. Suomalaisesta näkökulmasta on yllättävää, ettei tällaista lakia ole Ruotsissa toistaiseksi ollut, mutta ruotsin kieltä ja sen asemaa on ilmeisesti tähän asti pidetty itsestäänselvyytenä. Kielilain myötä Ruotsiin perustettaisiin myös viranomainen, Sveriges språkråd, joka vastaisi kielenhuollosta sekä ruotsin kielen että vähemmistökielten (mm. ruotsinsuomen) osalta. Nykyinen kielenhuoltoelin Svenska språknämnden sulautettaisiin tähän uuteen virastoon, joka olisi huomattavasti suurempi ja monipuolisempi tehtäväkentältään kuin nykyinen, muun muassa terminologia kuuluisi myös sen toimialaan.

Mietinnössä on myös näkyvästi esillä erikoiskielten ja termien merkitys kielessä. Omakielisten termien olemassaolo on edellytys sille, että äidinkieltä voitaisiin käyttää kaikissa tilanteissa, myös työelämässä ja tieteessä. Englannin kielen runsas käyttö niin suuryrityksissä kuin yliopistoissa ja tutkimusyhteyksissä on kuitenkin luonut tilanteen, jossa omakielisiä termejä ei synny ilman erityistä panostamista. Yhtenä tärkeänä ja omakielisten termien läpilyönnin kannalta tehokkaana toimintamuotona pidetään termiryhmiä eli alan asian-tuntijoista, tiedottajista, toimittajista, kielenhuoltajista ja terminologeista koostuvia ryhmiä, joiden tehtävänä on laatia termisuosituksia alallaan. Ruotsissa toimii jo ainakin kaksi termiryhmää, Datatermgruppen ja Biotermgruppen, ja uusia ryhmiä eri aloille toivottaisiin tulevaisuudessa lisää. Suomessa tietotekniikan termien suosituksia syntyy vastaavasti Tietotekniikan termitalkoissa (ks. s. 14).

Mietintö on nyt lausuntovaiheessa ja mielenkiinnolla seuraamme, miten asian käsittely etenee ja miten päätökset vaikuttavat sanastotyöhön ja kielenhuoltoon naapurimaassa. Raportista kiinnostuneet löytävät sen kokonaisuudessaan www-osoitteesta **http://kultur.regeringen.se**.

TSK:n jäsenistö kokoontui kevätkokoukseensa huhtikuun loppupuolella. Kokouksessa käsiteltiin sääntömääräisiä asioita, muun muassa vuoden 2001 vuosikertomusta ja tilinpäätöstä. Virallisen osuuden jälkeen projektisihteeri *Kaisa Kuhmonen* kertoi valtioneuvoston kielipalvelussa tehtävästä sanastotyöstä. Esitelmä oli hyvin mielenkiintoinen ja herätti kuulijoissa monenlaisia kysymyksiä. Kokouksessa oli edustettuna vajaa 20 jäsentä.

Edellisissä Terminfoissa on esitelty henkilöhaastattelujen muodossa Sanastokeskuksen hallituksen jäsenet (ks. 2/2000–1/2002). Hallituksen jäsenten jälkeen esittelemme lisää ihmisiä, jotka vaikuttavat tai ovat vaikuttaneet terminologian ja sanastotyön alalla Suomessa. Ensimmäiseksi esittelyvuorossa on TSK:n pitkäaikainen johtaja ja käytännön sanastotyön menetelmät Suomeen tuonut *Heidi Suonuuti* (ks. s. 4).

Lisäksi tässä numerossa käsitellään muun muassa käytännön sanastotyön kokemuksia (ks. s. 8) ja sanastotyön tutkimustuloksia (ks. s. 16). Viimeisenä Nordterm 2001 -tapahtuman teemaan kuuluvana artikkelina julkaisemme kuulumisia Grönlannin kielenhuollosta (ks. s. 11).

Seuraaviin numeroihin olemme suunnitelleet artikkeleita muun muassa paikannuksesta, sosiaalityöstä, sanastotyön standardisointityöstä sekä sotilasalan, vakuutusalan ja tekstiilialan termistöstä.

Toivotan kaikille Terminfon lukijoille hyvää kesää!

Lena Jolkkonen

lena.jolkkonen@tsk.fi

Kesätauko termipalvelussa ja kirjaston aukioloajoissa

Sanastokeskuksen termipalvelu ja kirjasto
ovat suljettuina 18.6. ja 15.7.–31.7.2002.
Muina aikoina palvelemme normaalisti
arkisin klo 8.30–16.00.
Lisätietoja TSK:n toimistosta
puhelinnumerosta (09) 2709 1060.

Termtjänsten och biblioteket är stängda

TSKs termtjänst och bibliotek är
stängda 18.6. och 15.7.–31.7.2002
För övrigt betjänar vi normalt
alla vardagar kl. 8.30–16.00.
Mer information
tfn (09) 2709 1060.

Heidi Suonuuti – uranuurtaja sanastotyön alalla

Johanna Suomalainen

Tekniikan Sanastokeskuksen pitkäaikainen johtaja, diplomi-insinööri *Heidi Suonuuti* seuraa eläkepäivilläänkin aktiivisesti terminologia-alan tapahtumia ja Sanastokeskuksen kuulumisia. Hän lukee alan kirjallisuutta, osallistuu mahdollisuuksien mukaan alan tapahtumiin ja vastailee yhteydenottoihin, joissa pyydetään apua jonkin termiongelman selvittämisessä.

Suonuutin kiinnostus terminologiaan ja sanastotyöhön jätti aikoinaan jälkensä niin Tekniikan Sanastokeskuksen toimintaan kuin sanastotyön kehitykseen Suomessa. Suonuutin panos Sanastokeskuksen kehittämisessä niiden 15 vuoden aikana, joina hän toimi TSK:n johtajana, oli merkittävä. Hän rakensi TSK:sta kansallisen sanastokeskuksen, jonka toiminnat kattavat laajasti termien käyttöön ja viestinnän helpottami-seen liittyviä palveluita. Lisäksi Suonuutia voidaan pitää järjestelmällisen sanastotyön alulle panijana ja aikansa merkittävimpänä kehittäjänä Suomessa.

Selvyyttä kaaokseen

Ennen Sanastokeskusta Suonuuti työskenteli erään ISO:n (International Organization for Standardization) alakomitean sihteerinä. Sanastotyöhön Suonuuti tutustui, kun hänet nimettiin 70-luvun alussa sihteeriksi komiteaan, jonka oli tarkoitus laatia paperialan termistöä käsittelevä sanasto. Paperisanastoa laatiessaan Suonuuti havaitsi, että erikoisalojen sa-nastotyö tarvitsi oman metodiikkansa. Sanastotyölle ei kuitenkaan näyttänyt löytyvän valmiita menetelmiä.

Sanastoa tehtiin pari vuotta, jonka aikana Suonuuti vakuuttui siitä, että sanastotyö – ilman oikeanlaisia sanastotyön menetelmiä – oli täyttä kaaosta. "Sanaston tekeminen oli kaikkea muuta kuin mielekästä. Työ tuntui kaikin puolin mahdottomalta, koska työhön ei ollut tarjolla minkäänlaisia ohjeita. Työn edetessä kamppailimme koko ajan samojen ongelmien kanssa: Miten määritelmät tulisi muotoilla? Kuinka pitkiä niiden tulisi olla ja mitä niissä tulisi olla mukana? Entä miten viittaukset tulisi merkitä?" kertoo Suonuuti.

Kokeneena standardisoijana Suonuuti yritti aluksi saada selvyyttä asiaan lukemalla terminologia-alan kansainvälisiä standardeja. "Niiden avulla en tullut hullua hurskaammaksi", hän sanoo nauraen. Jotain apua standardeista kuitenkin oli, sillä niiden avulla hän törmäsi *Eugen Wüsterin* nimeen.

Suonuuti etsi lisätietoa Wüsteristä ja löysi hänen kehittämänsä terminologian teorian. Wüsterin ajatusmalli[1] viehätti Suonuutia, sillä se vastasi moniin häntä askarruttaneisiin kysymyksiin – ja sanastotyö sai kokonaan uuden luonteen.

[1] Itävaltalaisen *Eugen Wüsterin* 1930-luvulla kehittämä terminologian teoria, joka nykyisin tunnetaan perinteisen terminologian teorian nimellä, tähtää teknis-tieteellisten alojen viestinnän selkiyttämiseen sopimalla suositeltavista termeistä sekä käsitteiden sisällöstä.

Tekniikan Sanastokeskuksen pitkäaikainen johtaja (1978–1993), diplomi-insinööri Heidi Suonuuti

TSK – pitkän valmistelutyön tulosta

Tarve kehittää suomen kieltä teknisillä aloilla oli ollut olemassa jo kauan ennen Sanastokeskuksen perustamista. Tarve suomenkielisen tekniikan alan termistön kehittämiseen syntyi 1800-luvun loppupuolella, kun tekniikan aloilla alettiin opettaa myös suomen kielellä. Suomen kieli yleistyi kuitenkin tekniikan ilmaisuvälineenä erittäin hitaasti.

Tekniikan kehittyessä suomenkielisen ammattisanaston puute ja vakiintumattomuus johti siihen, että eri aloilla alettiin tehdä pienimuotoista sanastotyötä. Termilistojen ja sanastojen laatiminen oli kuitenkin aikaa vievää puuhaa – etenkin kun sanastotyötä usein tehtiin muun työn ohessa ilman täsmällisempää ohjenuoraa.

1900-luvun puolivälissä sekä Ruotsiin että Norjaan oli syntynyt oma sanastotyön keskuselin, joka kehitti tekniikan alan termistöä maan tarpeisiin. Ruotsissa toimiva Tekniska nomenklaturcentralen (nykyinen Terminologicentrum TNC) ja norjalainen Rådet for teknisk terminologi (RTT) olivat hyvä esimerkki siitä, että myös Suomeen tarvittiin vastaavanlainen taho. Suomen Teknillisen Seuran (STS) hallitus päättikin vuonna 1967 asettaa toimikunnan selvittämään teknillisen sanastotyön keskuselimen toimintamahdollisuuksia ja vastaavanlaisten ulkomaisten elinten toimintaa.

Toimikunnan tekemä selvitys valmistui helmikuussa 1971. Selvityksessä kuvailtiin pohjoismaisten sanastoelinten toimintaa ja ehdotettiin suomalaisen sanastotoiminnan keskuselimen tehtävät sekä useita vaihtoehtoisia organisaatioita, joiden yhteyteen sanastoelin voitaisiin sijoittaa. Suunnitteilla olevan sanastoelimen tehtäväksi ehdotettiin toimimista tekniikan ja siihen liittyvien luonnontieteen alojen sanastotyötä koordinoivana ja kehittävänä sekä aloitteita tekevänä elimenä. Toimikunnan tekemää ehdotusta ei kuitenkaan toteutettu, sillä toiminnalle ei löytynyt tarvittavaa rahoitusta.

Vuonna 1973 Suomen Standardisoimisliiton toimitusjohtaja *Kari Bergholm* teki aloitteen yhdistysmuotoisen keskuselimen perustamiseksi. Aloitteen pohjalta Standardisoimisliitto kokosi työryhmän, jossa oli mukana Nykysuomen laitoksen, opetusministeriön, Suomen Teknillisen Seuran ja Keskuskauppakamarin edustajia. Työryhmä valmisteli yhdistyksen sääntöluonnoksen, minkä jälkeen kutsuttiin kokoon perustava kokous.

Kokouksesta tuli Suonuutin mukaan myrskyisä, sillä yhdistyksen sääntöihin ei oltu tyytyväisiä. "Kun säännöistä ei päästy yhteisymmärrykseen eikä asiaa haluttu päästää taas käsistä, asetettiin työryhmä valmistelemaan uusi sääntöluonnos", kertoo Suonuuti. Juridisista syistä kokousta ei lopetettu vaan se keskeytettiin, ja samaa kokousta jatkettiin 17. 9. 74, jolloin TSK virallisesti perustettiin ja vuosia kestänyt valmistelutyö saatiin päätökseen.

Ensimmäiset työntekijät

Yhdistyksen sääntömääräiseksi tehtäväksi asetettiin Suomen oloihin soveltuvien suomen- ja ruotsinkielisten tekniikan sanastojen aikaansaaminen. TSK:n toiminta-alue rajattiin tekniikkaan, sillä tekniikan järjestöillä oli vahva edustus perustajien joukossa. Tästä juontaa juurensa yhdistyksen — nyt jo hiukan harhaanjohtava — nimi, Tekniikan Sanastokeskus.

Yhdistyksen ensimmäinen toimielin oli hallitus, jota johti alkuvuosina (1974—1977) tekniikan professori *Martti M. Kaila*. Hallituksen tärkeimpänä tehtävänä oli luoda puitteet varsinaiselle toiminnalle.

Perustamisen jälkeen Sanastokeskuksen toiminta oli muutaman vuoden ajan hyvin vaatimatonta. Yksi merkittävimmistä tekijöistä Sanastokeskuksen toiminnan käynnistymisessä oli vuonna 1976 perustetun Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen kanssa allekirjoitettu sopimus, jonka nojalla tutkimuskeskus palkkasi Sanastokeskukselle ensimmäisen työntekijän, *Elisa Kirjosen* (nyk. *Stenvall*). Samalla yhdistys sai käyttöönsä toimitilat tutkimuskeskuksen yhteydessä.

Vuonna 1978 TSK sai toisen työntekijänsä, kun Sanastokeskuksen johtajaksi nimettiin Heidi Suonuuti. Suonuutin aloittaessa TSK:n johtajana Sanastokeskus oli pieni yhdistys, joka tarjosi termeihin liittyvää neuvontaa hyvin suppean lähdeaineiston avulla.

Sanastokeskuksen alkutaival

Suonuuti oli 1970-luvulla tiettävästi ainoita Suomessa, jotka olivat tutustuneet Wüsterin luomaan terminologian teoriaan. Tämä oli tullut myös TSK:n hallituksen tietoon, ja kun hallitus haki yhdistykselle johtajaa, Suonuutia kysyttiin tähän tehtävään.

Johtajaksi tultuaan Suonuuti perehtyi entistä syvemmin terminologian teoriaan. Ainutlaatuinen tilaisuus tähän avautui samana vuonna, kun terminologia-alan pohjoismainen yhteistyöjärjestö Nordterm järjesti Tanskassa ensimmäisen kahden viikon mittaisen *Fackspråk och terminologi* -kurssin. Suomesta kurssille osallistui 5 henkilöä, joiden joukossa oli muun muassa terminologisen tutkimuksen parissa pitkään Vaasan yliopistossa työskennellyt professori *Christer Laurén*.

Kurssi oli Sanastokeskuksen toiminnan kannalta ratkaiseva. "Kurssi liitti Suomen sanastotyön alalla pohjoismaiseen yhteistyöhön, joka on yhä edelleen kiinteää ja jatkuvaa. Lisäksi kurssilla saamani opit mahdollistivat sen, että sanastotyössä lähdettiin oikealla tielle", kertoo Suonuuti ja jatkaa "kurssilla oli myös laajempi vaikutus alan kehitykseen Suomessa. Kuulin muutama vuosi sitten Christer Laurénilta, että hän sai juuri tältä kurssilta kimmokkeen terminologian tutkimukseen."

TSK:n toiminta oli aluksi hyvin vaatimatonta ja hapuilevaa. Kaikki saadut rahat käytettiin sanakirjojen ja muiden termilähteiden hankintaan ja yhdistyksen olemassaolosta pyrittiin tiedottamaan mahdollisimman laajasti, muun muassa luentojen ja lehtikirjoittelun avulla.

Vähitellen työ tuotti tulosta ja yhteydenotot lisääntyivät. 1980-luvulle tultaessa TSK:ta pyydettiin yhä useammin mukaan eri tekniikan aloilla tehtäviin sanastohankkeisiin.

Sanastoprojektien kehitys

Toiminnan alkuvaiheessa TSK:n hallitus oli tehnyt periaatepäätöksen, jonka mukaan sanastokeskuksen työntekijät eivät itse ole mukana sanastoprojekteissa, vaan heidän tehtävänään on tarvittaessa ohjata työtä. Sanastohankkeet olivatkin hyvin asiantuntijakeskeisiä 1980-luvun puoliväliin saakka. TSK oli hankkeissa mukana neuvomassa ja ohjaamassa sanaston tekoa, mutta itse työn teki sanastotyöryhmän sihteeri ja alan ammattilaisista koottu toimikunta.

Vähitellen kuitenkin havaittiin, etteivät valmiit sanastot vastanneet niihin käytettyä aikaa ja kustannuksia, sillä projektit etenivät hitaasti ja lopputuloksessa oli monesti

parantamisen varaa. "Asiantuntijat tunsivat kyllä hyvin oman erikoisalansa, mutta eivät välttämättä osanneet muotoilla käsitteitä luontevaksi kokonaisuudeksi", sanoo Suonuuti.

TSK:ssa terminologiset työmenetelmät, joiden avulla sanastohankkeita aluksi pyrittiin sivullisina ohjaamaan, vaikuttivat myöhemmin myös sanastohankkeiden organisointiin. Sanastotyön menetelmiin perehtyneet terminologit saivat vähitellen yhä suuremman roolin sanastohankkeissa asiantuntijoiden rinnalla. Aluksi asiantuntijaryhmän TSK:sta vuokraamalle terminologille siirrettiin sanastoprojektin sihteerin tehtävät ja vähitellen terminologin vastuu lisääntyi myös itse aineiston käsittelyssä — termi-inventaariosta sanaston viimeistelyyn saakka. Samalla sanastoprojekteihin kulunut aika putosi alle puoleen entisestä ja kustannukset pienenivät huomattavasti.

Keskeiselle sijalle TSK:n toiminnassa nousivatkin alakohtaiset sanastoprojektit, joissa alan asiantuntijat ja TSK:n terminologit käyttivät terminologisia menetelmiä käsitteiden analysoimiseksi ja määrittelemiseksi. TSK:n toiminnan kannalta hyvin ratkaisevaa oli Suonuutin näkemys siitä, miten sanastotyötä tulee tehdä ja miten sitä tulee kehittää. TSK:n sanastohankkeissa nykyisin käytetty malli, jossa terminologi vastaa terminologisesta työstä ja hankkeen suunnittelusta ja etenemisestä, on pitkälti Suonuutin määrätietoisen työn tulosta.

Täyden palvelun sanastokeskus

Suonuutin johdolla TSK alkoi 1980-luvulla tarjota varsin monenlaisia terminologisia palveluita. Jo 1970-luvulla alkanut termejä koskeva puhelinneuvonta vilkastui 1980-luvulle tultaessa, kun työn tueksi koottu sanastoihin erikoistunut käsikirjasto laajeni. TSK alkoi lisäksi suunnitella julkista termipankkia ja sai tekniikan termipankki TEPAn kaikkien halukkaiden käyttöön alkuvuodesta 1987. TSK järjesti lisäksi sanastotyön kursseja, joissa käsiteltiin terminologian perusteita ja käytännön sanastotyötä. 1990-luvulla terminologinen sanastotyö sai uusia muotoja suurelta osin työvälineiden kehittymisen seurauksena, etenkin tietotekniikan tarjoamien mahdollisuuksien monipuolistuttua.

"Vauhtia asiat alkoivat saada, kun Sanastokeskuksen toimintaan tuli mukaan aiheesta innostuneita nuoria, jotka oppivat nopeasti päteviksi terminologeiksi. Olennaista työssä oli, että olimme työtiimi: yksi keksi jotain, toinen kehitti sitä eteenpäin, kolmas jatkoi ja ensimmäinen keksi taas jotain. Se oli intensiivistä ja inspiroivaa aikaa. Asemani ja ikäni vuoksi saatoin olla toiminnassa näkyvin henkilö, mutten ollut ainoa enkä läheskään aina fiksuin", kiittelee Suonuuti työntekijöitään.

Ennen kuin Suonuuti jäi eläkkeelle vuoden 1993 lopussa, oli hän luonut TSK:n toiminnan peruslinjat, joista hänen seuraajiensa on ollut helppo jatkaa ja samalla koko Sanastokeskuksen kehittyä.

Suonuuti sanoo ilahtuvansa joka kerta, kun hän huomaa, että jotakin tehdään uudella tavalla. Samalla hän on kuitenkin iloinen myös siitä, ettei kaikki vanha ole osoittautunut tarpeettomaksi.

Sanastotyön merkitys

Suonuuti näkee sanastotyön lähtökohtana monelle asialle. "Sanastotyön merkitys on ennen kaikkea viestinnän selkeys", hän sanoo. Kokeneena standardisoijana Suonuuti tunsi alusta alkaen ne vaikeudet, joita termien horjuva käyttö aiheuttaa asiantuntijoiden keskinäisessä viestinnässä: jos asiantuntijat eivät puhu yhteistä kieltä, on vaikea löytää yhteisymmärrystä asiakysymyksissäkään, saati sitten viestittää niistä ilman väärinymmärryksen vaaraa.

Suonuutin mukaan sanastotyötä tehdään, jottei asiakkaiden tarvitsisi lukea sanastoja. "Jokaista sanaa ei tarvitse erikseen tutkia ja etsiä, kun sanastotyö on selkeästi ja perustellusti tehty. Tai jos tarvitsee, niin silloin ainakin tietää, että on olemassa lähde tai lähteitä, joista ongelmallisia termejä voi lähteä etsimään", hän sanoo.

Haasteellisinta ja samalla kiehtovinta Suonuutin mukaan sanastotyössä oli käsiteanalyysien tekeminen. "Käsiteanalyysin avulla monimutkaisiin ja aikaa vieviin ongelmiin löytyi ratkaisu. Analyysin avulla sotkuisissakin käsitevyyhdeissä palaset loksahtivat paikoilleen ja käsitteet jäsentyivät selkeiksi kokonaisuuksiksi."

Käsitteiden välisiä suhteita kuvaavat käsitekaaviot olivat alusta alkaen Suonuutin tärkein työväline. Hän käytti käsite-kaavioita niin omassa työssään kuin neuvoessaan sanastohankkeen osallistujia käsitteiden analysoinnissa ja määritelmien kirjoittamisessa. Asiantuntijaryhmissä käsitejärjestelmien avulla pyrittiin — välillä jopa "rautalankaa vääntäen" — erittelemään tarkasteltavien käsitteiden välisiä suhteita ja niiden vaikutuksia käsitteiden määrittelyyn.

Käsitekaaviot ajateltiin aluksi työvälineiksi, joita ei ollut tarkoituskaan esittää lopullisessa työssä. Myöhemmin käsitekaaviot haluttiin kuitenkin ottaa mukaan sanastoon. "*Energiasanaston* laadinnassa 1980-luvun lopulla mukana ollut työryhmä halusi, että käsitekaaviot tulevat mukaan sanastoon. Heidän mukaansa niiden laadinnassa oli nähty niin suuri vaiva, ettei niitä ei haluttu jättää sanaston ulkopuolelle", kertoo Suonuuti. Siitä lähtien käsitekaaviot ovat olleet mukana sanastoissa ja niistä on nykyisin muodostunut yksi TSK:n sanastojen keskeisimmistä tunnuspiirteistä.

Sanastotyön julkaisuja

TSK:n perustamisen jälkeen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli laatia suomenkieliset ohjeet sanastotyölle. Tuolloin ajateltiin, että sanastotyön opit sisältävä teos korvaisi aikanaan TSK:n työntekijät sanastohankkeissa ja työntekijöiden vastuulla olisi jatkossa ennen kaikkea termipalvelu, kirjaston ylläpito sekä

käynnissä olevien sanastoprojektien listaaminen.

Sanastotyön ohjeiden laatiminen annettiin Suonuutin tehtäväksi. "Ohjeiden kirjoittaminen oli aluksi täysin mahdotonta, sillä se edellytti käytännön kokemusta sanastotyöstä, mitä minulla ei vielä silloin ollut", sanoo Suonuuti. "Mielestäni aluksi oli tärkeintä olla mukana sanastoprojekteissa ja opiskella alaa ja vasta tämän jälkeen laatia käytännön esimerkkejä sisältävät ohjeet sanastotyön menetelmistä ja vaiheista", hän jatkaa.

Ensimmäinen sanastotyön opas valmistuikin vasta vuonna 1989. Tuolloin julkaistua käsikirjaa *Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät* kirjoitettiin vuosia ja lopullinen teos on suurelta osin Suonuutin käsialaa.

Toinen Suonuutin tekemä sanastotyön opas on englanninkielinen *Guide to Terminology*, joka valmistui vuonna 1997. Idea oppaaseen syntyi, kun Suonuuti oli nordtermilaisten kanssa hiukan aiemmin koonnut suppean sanastotyön oppaan Stakesille ja CENin Medical Informatics -komitealle. "Tästä sitten syntyi idea tehdä hiukan laajempi englanninkielinen opas, jossa monimutkaiset teoriat selitetään käytännönläheisesti", kertoo Suonuuti. Opas on herättänyt runsaasti kiinnostusta eri puolilla maailmaa, ja se on käännetty muun muassa esperantoksi, kroatiaksi, kiinaksi ja espanjaksi. Suomessa oppaasta otettiin viime vuonna toinen painos.

Suonuutin uranuurtava työ

Suonuutin terminologinen osaaminen sai osakseen arvostusta myös maamme rajojen ulkopuolella. Hän osallistui aktiivisesti terminologia-alan kansainväliseen yhteistyöhön ja toimi kansainvälisen standardisoimisjärjestön ISOn terminologiakomitean (TC 37) puheenjohtajana 1991—1997.

Suonuutin seuraajan, TSK:n johtajana 1994—1999 toimineen *Olli Nykäsen* mukaan Suonuuti ymmärsi jo varhain, millaisia tarpeita ja mahdollisuuksia sanastotyön alueella piili. Sanastokeskuksen johtajana Suonuuti löysi ratkaisut asiantuntijoiden termien käytöstä aiheutuviin viestintäongelmiin, ja onnistui markkinoimaan niitä eteenpäin.

Suonuuti teki kiistatta uranuurtajantyötä sanastotyön alalla. Tekniikan Sanastokeskuksen kannalta merkittävintä oli terminologisten työmenetelmien käyttöönotto ja kehittäminen, sanastoprojektitoiminnan lisääntyminen sekä sanastotyön koulutus ja tunnetuksi tekeminen. Olli Nykäsen tavoin rohkenemme väittää, että Suonuuti onnistui perustamaan ja kasvattamaan Suomeen uuden ammattikunnan — terminologien ammattikunnan.

Poimintoja Heidi Suonuutin julkaisuista

Bowman, Catherine, Michaud, Diane & Suonuuti, Heidi (1997). Do's and Don'ts of Terminology Management. Teoksessa: *Handbook of Terminology Management. Basic Aspects of Terminology Management*. Toim. Sue Ellen Wright & Gerhard Budin. John Benjamins Publishing Company, Amsterdam / Philadelphia.

Bucher, Anna-Lena & Suonuuti, Heidi (1989). Nordterm — terminologiskt samarbete i Norden. *Terminfo 3/1989*.

Kuusela-Opas, Pia & Suonuuti, Heidi (1992). Hur skriver man definitioner i praktiken? Teoksessa: *Terminologiläran och dess relationer till andra områden. Nordiska forskarkurs i Mariehamn, Åland september 1990*. Nordterm, Stockholm.

Suonuuti, Heidi (1997). Guide avsedd för kvalitetssäkring i terminologiarbete. Teoksessa: *Terminologi og kvalitet. Nordterm-symposium 1995*. Nordterm, Reykjavík.

Suonuuti, Heidi (1997). *Guide to Terminology*. Tekniikan Sanastokeskus Ry / Nordterm, Helsinki.

Suonuuti, Heidi (1992). Harmonisering av begrepp och termer. Teoksessa: *Terminologiläran och dess relationer till andra områden. Nordiska forskarkurs i Mariehamn, Åland september 1990*. Nordterm, Stockholm.

Suonuuti, Heidi (1999). Käsiteanalyysi työmenetelmänä. Teoksessa: *Toimikunnista termitalkoisiin. 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Toim. Kaisa Kuhmonen. Tekniikan Sanastokeskus Ry, Helsinki.

Suonuuti, Heidi (1988). Nordterm ja kansainvälinen standardisointi. *Terminfo 4/1988*.

Käytetyt lähteet

Kaario, Matti (1989). Vapaaehtoisesta harrastuksesta kiinteäksi organisaatioksi. *Terminfo 3/1989*.

Laurén, Christer & Nordman, Marianne (1987). *Från kunskapens frukt till Babelns torn. En bok om fackspråk*. Liber, Tukholma.

Nykänen, Olli (1999). TSK — 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta. Teoksessa: *Toimikunnista termitalkoisiin. 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Toim. Kaisa Kuhmonen. Tekniikan Sanastokeskus Ry, Helsinki.

Ranta, Osmo (1989). *Tekniikkaa suomeksi*. Tekniikan Sanastokeskus Ry, Helsinki.

Vastineongelmia erikoisalan kaksikielisessä sanastotyössä

Inkeri Vehmas-Lehto

Käännettäessä ja sanastotyössä törmätään usein samaan ongelmaan: erikielisten vastineiden semanttiset kentät eivät kata toisiaan. Niin sanottuja täysiä vastineita, siis ilmauksia, jotka toimivat toistensa käännösvastineina kontekstissa kuin kontekstissa, on erittäin vähän.

Käännettäessä vastaavuuden epätäydellisyydestä ei välttämättä ole kovin suurta haittaa, sillä konteksti auttaa lukijaa ymmärtämään, mistä on kysymys. Sanastotyössä vastaavuuden epätäydellisyys on kuitenkin suuri ongelma. Ellei sanakirjan käyttäjälle kerrota tavalla tai toisella, missä mielessä ja missä kontekstissa ehdotettu vastine kelpaa, on sanakirjan arvo kyseenalainen. Sanakirjan käyttäjä joutuu tällöin turvautumaan erilaisiin tarkistuskeinoihin, kuten selittäviin sanakirjoihin.

Sanastotyön toinen suuri ongelma on se, ettei monille lähtökielisille sanoille ja ilmauksille ole tulokielessä vastinetta.

Olen tutustunut vastineongelmiin ja niiden ratkaisemiseen ohjatessani Helsingin yliopiston käännöstieteen laitoksella pro gradu -tutkielmia, joihin yhtenä osana kuuluu kaksikielisen sanaston laatiminen joltakin erikoisalalta. Esittelen seuraavassa eräitä kohtaamiamme vastaavuusongelmia sekä myös menetelmiä, joilla sanastotyötä teemme. Ensin on kuitenkin syytä luoda kriittinen silmäys nykyisiin sanakirjoihin.

Kaksikielisten sanakirjojen heikkouksia

Vaikka lähtökielisen ja tulokielisen käsitteen vastaavuus on useimmiten osittaista, on kaksikielisistä sanakirjoista usein vaikea päätellä, minkä osan lähtökielisen sanan merkityksestä tulokielinen sana kattaa ja missä kontekstissa sitä käytetään. Kaksikielisissä sanakirjoissa (myös erikoisalojen) on usein annettu vain tukku toiskielisiä vastineita, tosin usein säestettyinä tavallisimmilla kollokaatioilla. Täydentävää tietoa löytyy harvoin.

Sanakirjoissa saattaa joskus olla suoranaisia virheitäkin: sellaisia "vastineita", jotka eivät missään tapauksessa vastaa lähtökielistä käsitettä. Esimerkki tällaisesta on *Suomalais-venäläisessä talouden ja kaupan sanakirjassa* termille *yhtiömuoto* ehdotettu vastine *forma akcionernogo obščestva* 'osakeyhtiön muoto'. Koko käsitejärjestelmä on vääristynyt, sillä osakeyhtiöhän on yksi yhtiömuodoista.

Yksiselitteiset virheet ovat kuitenkin harvinaisia. Epätäsmällisyys on sitä vastoin yleistä. Usein näyttää siltä, että sanakirjoihin vain kerätään mahdollisimman paljon sanoja ja ilmauksia, jotka voisivat jossakin tilanteessa tulla kysymykseen tietyn termin vastineina. Esimerkiksi käsitteiden *hakkuu* ja *kaato* keskinäiset suhteet ja niiden suhteet kummallekin ehdotettuihin vastineisiin *rubka (lesa)* ja *valka (lesa)* eivät näy mitenkään sen paremmin *Lexicon forestalesta* kuin myöskään *Jagodkinin* sanakirjasta *Finsko-russkij lesotehničeskij slovar'*. *Kaato* on kuitenkin vain osa *hakkuuta*, sen ensimmäinen vaihe, ja hakkuuseen kuuluu lisäksi myös *karsinta*, *katkaisu* ja *kasaus*. *Kaato*-sanan vastine on *valka* ja *hakkuu*-sanan lähivastine on *rubka* (sillä erotuksella, että rubka käsittää myös lähikuljetuksen).

Toinen esimerkki epätäsmällisyydestä ovat käsitteelle *harvennushakkuu Lexicon forestalessa* vastineiksi tarjotut *proreživanie* "harventaminen" ja *prohodnaja rubka* "läpikulkuhakkuu". Täsmällisempi vastine olisi *rubka uhoda* "hoitohakkuu"; *proreživanie* ja *prohodnaja rubka* ovat tämän alakäsitteitä.

Ensimmäinen vaatimus erikoisalan sanakirjalle olisikin täsmällisyys: jos täsmällinen vastine on olemassa, tarjotaan sitä, ja vasta jos sellaista ei löydy, ehdotetaan lähinnä vastaavia ratkaisuja.

Jos vastaavuus on epätäydellistä, sanakirjan käyttäjälle on suureksi avuksi, jos tietue sisältää muutakin kuin pelkän vieraskielisen vastine-ehdotuksen (määritelmiä, selitteitä, tietoja kollokoinnista, esimerkkejä, kommentteja vastaavuuden asteesta ja laadusta ym.). Kommentit voidaan esittää erilaisin sovituin merkein tai esimerkiksi suluissa vastineiden jälkeen. Pitemmät kommentit voidaan liittää omaksi kappaleekseen tietueen loppuun.

Sanakirjojen puutteisiin kuuluu myös se, että niissä on joskus suomalaisten termien vastineina sanoja ja ilmauksia, jotka on suoraan käännetty suomesta ja joita ei kyseisessä kielessä käytetä. Esimerkiksi *Lexicon forestalessa* tarjotaan suomen termin *kasvatushakkuu* vastineiksi muun muassa ilmausta *vospitatel'naja rubka* "kasvattamishakkuu". Tätä termiä ei kuitenkaan ilmeisesti käytetä, koskapa sitä ei löydy muista lähteistä. (*Vospitatel'naja rubka* synnyttää sitä paitsi hupaisia assosiaatioita lastenkasvatukseen.) Vastineeksi sopisi paremmin ilmaus *promežutočnoe pol'zovanie lesom* "metsän välikäyttö", joka löytyy venäläisestä lähteestä ja jonka määritelmä siellä on lähellä suomalaisen käsitteen määritelmää[1].

Joskus ei lähtökieliselle käsitteelle ole vastinetta tulokielessä. Tällöin vastine todella joudutaan luomaan. Mutta muulloin olisi sanakirjaa laadittaessa varottava sisällyttämästä siihen lähtökielen termien suoria käännöksiä, näennäisvastineita.

Sanakirjojen näennäisvastineista on haittaa kansainväliselle kommunikoinnille: ne kulkeutuvat sanakirjoista käännöksiin ja muihin teksteihin ja tekevät niistä kummallisia ja vaikeita ymmärtää. Esimerkiksi suomesta venäjään käännetyt

[1] Kasvatushakkuu — hakkuu, jonka tavoitteena on edistää metsään jäävän puuston kasvua (ks. Häyrynen).
Promežutočnoe pol'zovanie lesom 'hakataan osa puustosta, jotta parannettaisiin puuston laatua päätehakkuuseen mennessä' (ks. Mnogojazyčnyj tolkovyj slovar' lesotehni-českih terminov).

Kirjoittajasta:
Inkeri Vehmas-Lehto työskentelee professorina Helsingin yliopiston käännöstieteen laitoksella Kouvolassa.

metsäalan tekstit joudutaan professori *A. N. Filipcukin* ja professori *V. V. Strahovin* mukaan usein Moskovassa perusteellisesti editoimaan, koska "ne ikään kuin ovat venäjää, mutta niistä ei oikein ymmärrä, mitä niissä sanotaan". Syynä vaikeasti ymmärrettäviin käännöksiin eivät luonnollisesti ole pelkästään sanakirjat, vaan myös kääntäjien yleinen taipumus sanasanaisuuteen.

Vastinetyön menetelmiä

Sanakirjoihin sisältyvät suorat käännökset eivät ole aiheuttaneet suuria protesteja, sillä sanakirjanteosta on "maallikoiden", jopa kustantajien, keskuudessa sellainen käsitys, että sanat **käännetään**. Olen kuullut usein sentapaisia ilmauksia kuin "englantiin se sanasto on jo käännetty". Sanakirjan laatiminen ei kuitenkaan ole sanojen kääntämistä, vaan sellaisten vastineiden etsimistä, joita toisessa kielessä todella käytetään. Poikkeuksena ovat vain ns. vastineettomat sanat, joille vastine tehdään usein nimenomaan kääntämällä (ks. "Vastineita" vastineettomille termeille).

Kunnollisen sanaston tai sanakirjan laatiminen vaatii kyseisen erikoisalan perusteellista tuntemista. Ihannetapauksessa työhön osallistuu paitsi sanakirjan kokoaja myös erikoisalan asiantuntijoita molemmista maista. Ellei tämä ole taloudellisesti tai muuten mahdollista, on tultava toimeen vähemmällä ja rakennettava työstä "kevyempi malli". Tällöin sanaston kokoaja itse tutustuu kyseiseen erikoisalaan kirjallisen materiaalin perusteella mahdollisimman hyvin — ja kummallakin kielellä. Työn tueksi tarvitaan kuitenkin myös alan asiantuntijoita.

Kun sanastoja laaditaan osana tutkielmia, tutkielman yhtenä osana on kyseisen erikoisalan kuvaus. Siinä valotetaan alan tilaa ja erityispiirteitä sekä lähtökielisessä että tulokielisessä maassa ja tehdään vertailuja näiden välillä. Tutus-tuttaessa erikoisalaan hahmottuvat vähitellen myös käsitteiden väliset suhteet, mikä mahdollistaa käsitejärjestelmien rakentamisen.

Sanaston laatiminen on kaiken kaikkiaan monipuolinen ja työläs prosessi, jossa tarvitaan monen eri tiedonhankintakeinon yhdistämistä.

Tutustuminen sanakirjoihin

Kuten yltä on ilmennyt, kaksikielisiin sanakirjoihin on syytä suhtautua suurin varauksin, ja ne toimivatkin vastinetyössä vain apulähteinä.

Kaksikielinen sanastotyö voidaan kyllä aloittaa tutkimalla, millaisia vastineita eri sanakirjat ovat tarjonneet (jos ne ovat yleensä tarjonneet mitään). Tämän jälkeen tutkitaan toisten lähteiden avulla, missä määrin ja missä suhteessa eri vaihtoehdot todella käyvät vastineiksi. Näitä muita lähteitä ovat lähinnä selittävät sanakirjat, rinnakkaistekstit ja vieraskieliset asiantuntijat.

Rinnakkaistekstien käyttö

Tärkeä (usein tärkein) tietolähde vastinetyössä ovat rinnakkaistekstit. Näillä tarkoitan lähtö- ja tulokielisiä autenttisia kyseistä erikoisalaa käsitteleviä tekstejä (ei siis käännöksiä). Rinnakkaistekstit ovat välttämättömiä sekä tutustuttaessa itse erikoisalaan että selvitettäessä käsitteiden sisältöä ja niiden välisiä suhteita. Rinnakkaistekstien perusteella myös tehdään johtopäätöksiä siitä, mitkä termit ovat todella käytössä ja mitkä kenties vain sanakirjojen täytteenä.

Rinnakkaisteksteistä kerätään termejä, käsitteiden määritelmiä ja esimerkkejä termien käytöstä. Jotta sanaston oikeellisuus voidaan myöhemmin tarkastaa, myös lähteet merkitään tarkoin näkyviin.

Mahdollisten vastineiden tunnistamista rinnakkaisteksteistä auttavat useat seikat. Helpointa on yleensä silloin, kun sana on kansainvälinen, vaikkapa *molekula — molekyyli*. Vaikka kansainvälisten sanojen merkitys yleensä on eri kielissä sama, on kuitenkin varottava niin sanottuja kääntäjän petollisia ystäviä. Esimerkiksi *eksperimental'nja aviatsija* tarkoittaa Venäjällä puolustusteollisuudessa tehtävää huippusalaista ilma-alusten ja muun ilmailutekniikan kokeilua, kun taas Suomessa *experimental-ilmailu* on koe- ja harrasteluokan ilmailua. Tunnistamista helpottaa usein myös se, että erikieliset vastineet saattavat muistuttaa toisiaan niin sanotulta sisäiseltä muodoltaan, eli muodostamistavaltaan (esim. *serovodorod* 'rikkivety', *cepnaja reakcija* 'ketjureaktio' *peresyščennyj rastvor* 'ylikylläinen liuos').

Edellistä varmempi tunnistamisperuste on kuitenkin konteksti. Jos tietyt käsitteet on rinnakkaisteksteissä asetettu vastineiden yläkäsitteiksi, ne todennäköisesti ovat toistensa vastineita.

Joskus rinnakkaistekstien tutkija onnistuu selvittämään käsitteiden vastaavuuden asteen rinnakkaisteksteihin sisältyvien määritelmien perusteella. Näin selkeän tunnistamisperusteen löytää parhaiten alan oppikirjoista.

Turvautuminen erikoisalan asiantuntijoihin

Sanastotyössä tarvitaan myös kyseisen erikoisalan asiantuntijoita kummastakin kieliyhteisöstä.

Lähtökielisiä asiantuntijoita tarvitaan käsitteiden selvittämisessä: kukapa muu kuin sosiaaliturva-alalla työskentelevä tietäisi esimerkiksi, mikä on *asumistukivuositulo*, *olosuhdemuutosilmoitus* tai *sopeutumisvalmennuskeskus*?

Tulokielisiä asiantuntijoita taas tarvitaan etsittäessä mahdollisia lähtökielisen käsitteen vastineita ja selvitettäessä niiden sisältöä ja alaa; näitä tietoja ei välttämättä löydy

rinnakkaisteksteistä. Erityisen tärkeitä tulokieliset asiantuntijat ovat silloin, kun vastinetta ei ole ja on turvauduttava vastineenmuodostukseen (ks. "Vastineita" vastineettomille termeille). Asiantuntijat pystyvät arvioimaan, missä määrin eri vastine-ehdotukset onnistuvat viestin välittämisessä ja miltä ne kuulostavat. Lisäksi he pystyvät esimerkiksi varoittamaan silloin, kun vastine-ehdotuksella on vääränlaiset konnotaatiot.

Jos mietitään vaikkapa, mitä *yksilöllinen varhaiseläke* voisi olla venäjäksi, *ei personal'naja pensija* kelpaa ehdotuksen pohjaksi sen vuoksi, että entisessä Neuvostoliitossa tällä termillä tarkoitettiin erityisesti ansioituneiden neuvostokansalaisten saamaa korotettua eläkettä.

Tulokielisiä asiantuntijoita tarvitaan apuna myös silloin, kun ilmaisukeinoja vastineettomille käsitteille on etsitty käännöksistä. Käännöksissä käytettyihin vastineisiinhan kannattaa suhtautua kriittisesti.

"Vastineita" vastineettomille termeille

Oman ongelmansa sanaston laatijalle tuottavat vastineettomat termit, joilla ilmaistaan tyypillisiä lähtökulttuurin käsitteitä (esim. *asumistukivuositulo* ja *isyysraha*). Vastineen puuttuminen voi johtua kyseisen erikoisalan eroista lähde- ja kohdemaassa, muun muassa kehitystasoerosta. Esimerkkejä tästä tarjoavat vaikkapa sosiaaliturvatermistö ja metsäalan termistö suomessa ja venäjässä.

Jos laaditaan normatiivinen terminologinen sanasto, jätetään tulokielessä puuttuvan vastineen paikalle aukko. Yleiskielen sanakirjoissa on myös vastineettomalle sanoille annettu jokin tulokielinen ilmaisukeino. Näin on syytä toimia myös sellaisissa sanastoissa, jotka on tarkoitettu konkreettisiin viestintätarpeisiin, esimerkiksi kääntäjien käyttöön. Kääntäjähän ei voi jättää tekstiin aukkoa silloin, kun vastinetta ei ole.

Sanaston käyttäjän on hyvä kuitenkin olla selvillä, milloin on kyseessä varsinainen vastine ja milloin vastine-ehdotus. Yleiskielen sanakirjoistakin tämä joskus ainakin epäsuorasti ilmenee; esimerkiksi sanan *kiertokoulu* käännös *peredvižnaja škola* 'liikkuva koulu' on *Suomalais-venäläisessä sanakirjassa* varustettu huomautuksella *hist.* ja selityksellä, jonka mukaan kyseessä on Suomen kansakoululaitosta edeltänyt kirkon organisoima koulumuoto, jonka tarkoituksena oli lukutaidon opettaminen. Terminologisessa sanastotyössä on syytä olla eksplisiittisempi, eli käyttää jotakin sovittua merkintätapaa sen ilmaisemiseksi, milloin kyseessä on lähtökieliselle käsitteelle varta vasten muodostettu vastine. Merkintänä voi olla esimerkiksi tähti tai sana *vastine-ehdotus.*

Vastineettomien termien "vastineina" käytetään usein ns. funktionaalisia analogeja, eli sanoja tai ilmauksia, joilla on "samankaltainen funktio" kuin lähtökielisellä termillä ja jotka synnyttävät "samankaltaisen reaktion" tulokielisessä lukijassa kuin lähtökielinen termi. Funktionaalisen analogin merkitys on lähellä lähtökielisen termin merkitystä, vaikka ei olekaan sen kanssa yhtenevä. Esimerkiksi suomalainen termin *perhe-eläke* merkitys välittyy venäläiselle lukijalle funktionaalisella analogilla *pensija po slučaju poteri kormil'ca* 'eläke huoltajan menetyksen johdosta'. Suora käännös *semejnaja pensija* ei sen sijaan kertoisi ilman selityksiä, mistä oikein on kysymys. Myös esimerkiksi termille *sairauspäiväraha* on venäjässä funktionaalinen analogi *posobie po vremennoj netrudosposobnosti* 'avustus väliaikaisen työkyvyttömyyden johdosta'.

Usein vastine kuitenkin joudutaan muodostamaan. Vastineenmuodostuksen menetelmiä ovat esim. "suora kääntäminen", lainaaminen, selittäminen ja selityksen liittäminen suoraan käännökseen.

Esimerkkinä suorasta (tai melko suorasta) käännöksestä on *Lexicon forestalessa* suomen termin *kunnostushakkuu* vastineena käytetty *ulučitel'naja rubka* 'parannushakkuu'. Käsitettä "kunnostushakkuu" ei Venäjällä tunneta, koska siellä ei ojiteta metsiä. *Metsäsanaston* mukaan kunnostushakkuulla tarkoitetaan soilla ojituksen yhteydessä tehtävää hakkuuta, jossa poistetaan ylispuita ja/tai tehdään harvennushakkuuta ja jonka jälkeen suolle jäävät parhaat ja kehityskelpoisimmat puut. *Lexicon forestalessa* annettu vastine-ehdotus on sinänsä ihan hyvä, sillä se kertoo käsitteen pääsisällön. Ihan tarkkaa kuvaa suomalaisesta käsitteestä se ei silti anna, ja niinpä sen yhteyteen olisi kannattanut liittää selite tai kommentti.

Selittävät vastineet vievät viestin hyvin perille. Monasti ne jopa kertovat enemmän kuin lähtökielinen termi, kuten esim. *olosuhdemuutosilmoitukselle* kehitetty vastine *soobščenie ob izmenenii žiznennyh obstojatel'stv* 'ilmoitus elinolojen muuttumisesta' ja termin *liikkuvuusavustus* selittävä vastine *kompensacija dorožnyh i inyh rashodov, svjazannyh s poiskami raboty* 'työn etsimisestä aiheutuvien matkakulujen ja muiden kulujen korvaaminen'.

Sanaston laatija joutuu jatkuvasti toimimaan ristiriitaisten vaatimusten paineessa. Esimerkiksi suoran käännöksen etuna on yleensä lyhyys ja taloudellisuus. Haittapuolena taas on se, että viesti ei välttämättä mene perille. Selittävistä vastineita taas voi tulla tarpeettoman pitkiä. Esimerkiksi *asumistukivuositulo* voi saada vastineekseen ilmauksen *godovoj dohod, prinimaemyj vo vnimanie pri opredelenii razmera posobija na oplatu žil'ja i kommunal'nyh uslug* 'vuositulo, joka otetaan huomioon määrättäessä avustusta asumis- ja kunnallispalvelukustannuksiin'.

Edellä esitetystä ilmenee, että kunnollisen sanaston laatiminen on työläs ja haastava tehtävä. Hyvien sanastojen aikaansaaminen on kuitenkin yhteiskunnallisesti kannattavaa; nostavathan ne käännösten ja muiden tekstien tasoa ja näin edistäisivät kansainvälistä kanssakäymistä.

Painetut lähteet

Fagradiants, Igor (1998). *Suomalais-venäläinen talouden ja kaupan sanakirja*. Translatio Rustica, Helsinki.

Jagodkin, N. N. (1996). *Finsko-russkij lesotehničeskij slovar'*. Loris, Tallinn. (Alkuperäinen julkaisija: Russkij jazyk, Moskva 1984.)

Kudashev, Igor (2000). *Suomalais-venäläinen sosiaalialan sanasto*. Venäjän ja Itä-Euroopan instituutti, Helsinki.

Ahlsved, K.-J., Mandesville, H. & Weissenberg, K. von (toim.) (1979). *Lexicon forestale = Metsäsanakirja = Skogsordbok = Forest dictionary = Forstwörterbuch = Lesnoi slovar'*. WSOY, Porvoo.

Metsäsanasto (1995). Metsäkeskus Tapio, Helsinki.

Mnogojazyčnyj tolkovyj slovar' lesotehni-českih terminov (1995). Pod red. V. F. Čujko. Mekor, Moskva.

Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät (1988). Toim. Tekniikan Sanastokeskus. Suomen Standardisoimisliitto, Helsinki.

Švejcer, Aleksandr (1973). *Perevod i lingvistika. O gazetno-informacionnom i voenno-publicističeskom perevode*. Voennoe izdatel'stvo oborony SSSR, Moskva.

Painamattomat kirjalliset lähteet

Karhu, Airi (1998). *Hakkuut Suomessa ja Venäjällä. Sanastotyö*. Luonnos seminaariesitelmäksi. Helsingin yliopisto, käännöstieteen laitos.

Kudašev, Igor (1997). *Terminologičeskie trudnosti pri perevode tekstov po teme social'nogo obespečenija s finskogo jazyka na russkij*. Diplomnaja rabota. Moskovskij gosudarstvennyj lingvisticeskij universitet.

Häyrynen, Mikko. *Sanastopohja suomalais-englantilaista metsäsanakirjaa varten: suomenkielistä metsäsanastoa ja määritelmiä/selitteitä*. Metsälehti Kustannus Oy.

Vilkuna, Riikka (1999). *Virkakieli ja erikoissanasto käännöksessä. Venäjän federaation ilmailulakikokoelman käännöksestä. Pro gradu -tutkielma*. Helsingin yliopisto, käännöstieteen laitos.

Suulliset lähteet

Filipcuk, A. N. Professori. Venäjän metsävarojen tiedotus- ja tutkimuskeskus (Moskova). Suullisesti, joulukuu 1997.

Strahov, V. V. Professori. Venäjän metsävarojen tiedotus- ja tutkimuskeskus (Moskova). Suullisesti, joulukuu 1997.

Grønlandsk og Oqaasileriffik/ Grønlands sprogsekretariat

Per Langgård

Grønland er verdens største ø med en overflade på mere end 2 mio km^2 – eller godt 6 gange Finland – med en befolkning på ca. 56.000 personer. Det svarer til en befolkningstæthed 600 gange mindre end i Finland. I Grønland finder vi verdens nordligste landområde[1], verdens ældste kolorerede avis[2], verdens mindste universitet[3], og da vi i 1979 fik Hjemmestyre inden for det danske rigsfællesskab, foregik det ved verdens fredeligste revolution.

Listen af "Verdens bedste/dårligste/største/mindste..." kunne fortsættes næsten i det uendelige. Grønland er på mange måder ekstremernes land. Det gælder også sproget. Grønlandsk tilhører den eskimoiske sprogfamilie eller inuit-sprogene, som de ofte kaldes i dag, og er skoleeksemplet på et polysyntetisk sprog. Det er sandsynligvis også verdens eneste ekspanderende minoritetssprog.

Det er nemlig grønlandsk og ikke dansk, der er hovedsproget i Grønland trods rigsfællesskabet med Danmark. Sådan står der i loven og sådan synes næsten alle, at det skal være. Det er da også grønlandsk, der er modersmålet og ikke sjældent det eneste sprog for langt de fleste mennesker i Grønland. Skønsmæssigt har 70% af befolkningen grønlandsk som modersmål, 15% er naturligt tosprogede og de sidste 15% har dansk modersmål. Alligevel eksisterer der en række områder, hvor grønlandsk endnu ikke helt har den status – endsige usus, man kunne forvente af et hovedsprog. Det drejer sig om sagsområder uden lang tradition i Grønland såsom udenrigshandel, økonomi, teknik, forskning etc. etc. På disse områder tales der ofte dansk, fordi mange af de personer, der handler, konstruerer og forsker er danskere, og danskere taler ikke grønlandsk.

Det er let at forklare, hvorfor disse domæner er så danskprægede, som de er – incl. den samme grad af anglificering, som kendes fra dansk i Danmark. Det beror på en næsten historisk nødvendighed, idet områderne generelt er introduceret i Grønland af danskere, der først i de senere år i takt med det hastigt øgende uddannelsesniveau blandt grønlandsksprogede grønlændere har haft grønlandsksprogede kolleger at snakke med. Men efterhånden som de grønlandske fagfolk uddannes ændres dette billede i retning af en begyndende grønlandicering af områderne. Denne proces er allerede i fuld gang, og det påregnes at grønlandsk af sig selv bliver hovedsproget på stadig flere felter, også de pt. mest danskdominerede.

[1] Kap Morris Jesup ca. 740 km fra Nordpolen
[2] Atuagagdliutit, udkom første gang i 1861 og den udkommer stadig
[3] Ca. 100 studenter og 15 lærere

Men skønt grønlandsk således i faktisk alle henseender udvikler sig ualmindeligt positivt, så går processen ikke hurtigt nok til at forebygge irritation og frustration. Der har i det sidste års tid raset en sprogdebat i medierne, der ikke lader kielisota/språkstriden i Finland meget efter i emotion og intensitet. Dette er måske forståeligt nok, for det er netop de danskprægede domæner, debatten handler om, og de udgør jo meget vigtige dele af samfundslivet og dele, der er stærkt iøjnespringende. Derfor efterlyser samfundet nu initiativer, der kan hjælpe udviklingen mod domænevindinger til at gå hurtigere og sikrere.

Grønlands Landsting har gjort spørgsmål om det grønlandske sprog til et såkaldt "prioriteret område", og som en konkretisering af denne prioritering modtog et enigt landsting i efteråret 1998 en redegørelse fra landsstyremedlemmet for bl.a. kultur og undervisning om behovet for at oprette et fagkyndigt sekretariat for de politisk udpegede nævn, sprognævnet, stednavnenævnet og personnavneudvalget. Sekretariatet skulle samtidig efter forbillede fra *Dansk Sprognævn* og *Finlands Forskningsningscentralen för de inhemska språken* fungere som et serviceorgan for såvel administrationen som for den brede offentlighed.

Efter en del problemer med at skaffe bevillinger, finde kvalificeret grønlandssproget personale og egnede lokaler begyndte sekretariatet i foråret 2000 sin virksomhed med en meget beskeden bemanding på kun to AC-medarbejdere og en sekretær, men trods den beskedne størrelse opfatter vi, at der er tale om en milepæl i det grønlandske sprogs historie, idet det grønlandske sprog nu for første gang befinder sig permanent på finansloven.

Den nye institution fik navnet Oqaasileriffik[4]. Oqaasileriffik har en meget ambitiøs formålsparagraf, idet institutionen ud over at varetage sekretariatsfunktionerne for 3 nævn og udvalg og opfylde en offentlig informationsforpligtelse er pålagt at nyetablere en sproglig vidensbase, repræsentere Grønland i internationale sproglige sammenslutninger samt at forske i det grønlandske sprogs udvikling såvel som modersmål som som fremmedsprog. I sandhed en stor mundfuld for 2 personer!

Det grønlandske sprog i dag

Grønland ligger umådeligt langt borte fra den europæiske bevidsthed. Men for de få, der overhovedet skænker Grønland en tanke i ny og næ, er det en almindelig opfattelse, at Grønland i kraft af rigsfællesskabet med Danmark er to-sproget. Det er også en almindelig opfattelse, at minoritetssproget grønlandsk lige som alle andre minoritetssprog i denne verden er truet af majoritetssprogene – in casu dansk og engelsk.

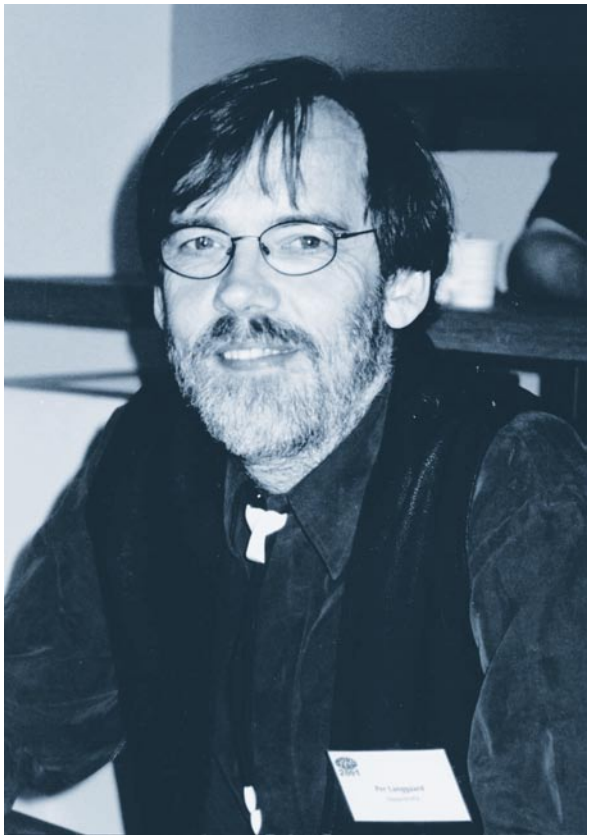

Kirjoittajasta:
Per Langgård työskentelee Oqaasileriffikissa, joka on Grönlannin kielenhuoltoelin.

Begge opfattelser er helt forfejlede. Grønlandsk lever og har det godt. Faktisk er det fremmedsproget dansk, der har problemer. Det er der mange årsager til. Blandt andre vigtige faktorer kan det nævnes, at analfabetismen var udryddet allerede i første halvdel af det 19. århundrede, at grønlandsk har haft en national, standardiseret ortografi siden 1851, at der har eksisteret en lille men stabil litterær produktion på grønlandsk i mere end 100 år, samt at hele uddannelses-systemet har været grønlandssproget helt til de ind til for nylig højeste uddannelser, nemlig kateketseminarerne, af hvilke to blev etableret i 1845. Det ene eksisterer stadigvæk, nu som lærerseminarium[5].

[4] {uqaasiq} sprog + N{liri} at arbejde med N + Vb{vik} et sted, man Vb-er → *Oqaasileriffik.* "Oqaasileriffik" er altså "et sprogarbejdested".

[5] Seminariet ligger i Nuuk og hedder *Ilinniarfissuaq* (direkte oversat "Den store uddannelsesinstitution").

Men der er selvfølgelig en grund til, at opfattelsen af Grønland som et tosproget land er så udbredt som den er. Der har nemlig eksisteret en tosproget parentes i Grønlands historie mellem 1950 og ca. 1990, den såkaldte danicerings-periode og de umiddelbart følgende år. Grønlændere fra den generation er generelt meget tosprogede, endda i en sådan udstrækning, at en del læser og skriver dansk bedre end grønlandsk, om end kun meget få kommunikerer bedre mundtligt på dansk end på grønlandsk. Det er netop denne generation nu 30–60 årige grønlændere, der kendes uden for Grønland, og det er dem, der danner opinionen, og som sidder på samfundets topposter. Det er også dem, for hvem det grønlandske sprog uden for intimsfæren især har haft symbolsk betydning, idet de jo har haft de sproglige redskaber til at håndtere de professionelle domæner på dansk og derfor har kunnet leve med ad hoc terminologi i upræcise grønlandske oversættelser.

Men børnene og de unge taler stort set kun grønlandsk. For mange af dem har danskundervisningen haft den samme lave status og de samme dårlige resultater som kendes fra "tvångssvenskan" i store dele af Finland.

De akutte opgaver og visionerne

Det er denne nye generation, der stiller meget store og ekstremt spændende krav om sproglig servicering. Mange af de unge er nemlig veluddannede og erstatter løbende dansk tilkaldt arbedskraft også på specialistniveau med den konsekvens, at stadig flere domæner i det grønlandske samfund efterhånden grønlandiceres[6] fordi de unge grønlandske specialister naturligt taler grønlandsk også om faglige emner, når blot de har nogen at tale grønlandsk med, hvilket vil sige andre grønlandske fagfolk. I denne proces har de behov for masser af ikke eksisterende grønlandsk terminologi, så der dannes termer hele tiden, termer, hvoraf en del udover anvendelsen inde i egne domæner også efterhånden bliver anvendt, når specialisternes faglige indsigt formidles til en rent grønlandssproget offentlighed og dermed efterhånden indgår i kærneordforrådet.

I modsætning til situationen i det tosprogede Grønland for en generation siden er det grønlandske sprog – såvel fagsproget som brødteksten – i de nye grønlandicerede domæner ikke længere symbolsk, men instrumentelt. Der både kommunikeres og formidles på grønlandsk og vel at mærke ikke af etnisk-symbolske årsager, men fordi det er grønlandsk, der er naturligt i situationen.

Konsekvenserne for den lillebitte dokumentations- og serviceinstitution Oqaasileriffik er selvsagt enorme. Først og fremmest skal de mange nye termer i de mange nye fagsprog opfanges og formidles tilbage til såvel andre nye specialister som til offentligheden og der skal gøres et opsøgende arbejde for at hjælpe den terminologiske proces i gang på de områder, der fortsat er for danskprægede og dermed som nævnt en kraftig anstødssten for offentligheden.

Og dette skal altså ske uden at forsømme service-forpligtelserne over for de politiske nævn og offentligheden eller de repræsentative forpligtelser i de internationale organisationer!

Den post-indigenøse problemstilling

Det er et grundvilkår for arbejdet med grønlandsk som med andre såkaldte "små sprog", at selv om et sprog har få brugere, er det alligevel et helt sprog med lige så mange funktioner og domæner som et "stort sprog" i et samfund med nogenlunde sammenlignelige livsformer. Der er bare meget færre menneskelige og økonomiske ressourcer til at administrere sproget i et lille samfund som Grønland.

Et andet grundvilkår for arbejdet med grønlandsk er det, at grønlandsk ikke umiddelbart kan behandles ifølge de paradigmer, der normalt forbindes med "små sprog", hvor det typisk er et spørgsmål om simpel overlevelse, om rettighederne til sproget og uddannelse på sproget eller behovene for standardisering, der tænkes på og arbejdes for. Alle disse problemstillinger er slet ikke aktuelle i Grønland: Grønland er reelt og formelt grønlandssproget og grønlandsk ekspanderer på bekostning af dansk. *The Linguistic Rights* for grønlandsk har stort set altid været respekteret. Uddannelsessystemet er rent grønlandssproget og medier og forvaltning har kunnet agere på basis af en ordnet national standard i mere end 150 år.

Alligevel er der er masser af problemer. De ligger bare et helt andet sted: Hvordan får vi et kompliceret og globaliseret samfund med kun et halvt hundrede tusinde indbyggere til at fungere ordentligt på et nationalsprog, der kun anvendes af et halvt hundrede tusinde individer?

Det er en del af den grønlandske politiske retorik at definere Grønland som en del af den 4. verden. Set fra et sprogligt synspunkt er det ikke tilfældet. Grønlandsk er ikke umiddelbart sammenlignelig med Inuktitut, algonquin eller maorisk. Det er langt snarere i de små samfund i den vestlige verden som fx Færøerne, Island eller Estland, man genkender de problemer med administrationen af nationalsproget, også Grønland står over for at skulle løse.

Eurodicautom-projekti

Tekniikan Sanastokeskuksen (TSK) uusin Eurodicautom-projekti käynnistyi elokuussa 2001, jolloin TSK sai tehtäväkseen täydentää Euroopan komission Eurodicautom-termipankkia suomenkielisillä termeillä. TSK on tehnyt näitä täydennysprojekteja vuodesta 1995 lähtien, ja tällä kertaa aihealueena on tekstiiliterminologia. Täydennettäviä tietueita on noin 3000, ja projektin on tarkoitus valmistua tämän vuoden elokuun loppuun mennessä.

Työ on nyt edennyt suunnilleen puoleen väliin. Työssä on ollut mukana TSK:n terminologien lisäksi yksi ulkopuolinen asiantuntija, *Inkeri Pylvänäinen*, joka on aikaisemmin työskennellyt Suomen Tekstiiliteknillisessä Liitossa ja tehnyt paljon työtä myös sanastotyön parissa.

Täydennettävissä tekstiilitiedostoissa on muun muassa kankaiden, kuitujen, kutomakoneiden, neulojen ja erilaisten tekstiilien valmistus- ja viimeistysprosessien nimityksiä.

Komission lähettämissä tiedostoissa on mukana jo monia kieliä. Kunhan työ valmistuu, suomen kieli saa paikkansa ranskan, saksan, englannin, italian, espanjan, portugalin, hollannin, tanskan ja kreikan rinnalla.

Tietotekniikan termitalkoot

Tietotekniikan termitalkoot -projektin käynnistämisestä tuli huhtikuussa kuluneeksi kolme vuotta. Kun projekti vuonna 1999 käynnistettiin EU-tuen turvin, TSK:ssa oli alkuun varauduttu jatkamaan työtä ainakin EU-hankkeen keston ajan eli puolitoista vuotta. Iloksemme tuo aika on jo tuplaantunut — uudentyyppiselle tietotekniikkaa käsittelevälle projektille on siis ollut tarvetta.

Termitalkoiden postituslistan herättämä kiinnostus osoittaa, että suosituksia seuraavien määrä kasvaa jatkuvasti, ja myös työryhmiin riittää edelleen aktiivisia osallistujia. Kiitokset erityisesti koordinointiryhmälle ja myös kaikille muille osallistujille hienosta työstä!

Koska lisää suosituksia suomenkielisistä tietotekniikan termeistä tarvitaan edelleen, TSK jatkaa projektin koordinointia yhtenä yleishyödyllisenä palvelunaan myös tänä vuonna.

Termitalkoiden suositusten hakuliittymä oheistietoineen löytyy osoitteesta **http://www.tsk.fi/termitalkoot/** — myös uudet osallistujat ja ehdotukset ovat edelleen tervetulleita.

Bank- och finansterminologiprojektet

Bank- och finansterminologiprojektet har igångsatts för att svara på översättares, informatörers och alla språkanvändares behov av bank- och finansterminologi. Projektets målsättning är att publicera termer på finska och svenska samt på norska, danska och engelska. Förhoppningsvis kan även isländska termer fås med.

De första termerna publicerades i april i år på webbadressen **http://www.tsk.fi/bank/** och efter det har databasen kompletterats med flera termer. De publicerade materialet är dock ännu litet, under 100 termposter, men flera hundra termposter är under bearbetning och publiceras an efter att de blivit färdigställda i ett samarbete mellan experter, terminologer och språkvårdare. Söksidan på webbplatsen innehåller utöver den normala sökmöjligheten även ett termregister som ger användaren en överblick över vilka termer som hunnit med i databasen.

Projektet finansieras av Nordea, Nordiska Investeringsbanken, Aktia och Handelsbanken. Projektets ledningsgrupp består av represententater från dessa banker, samt av representanter från Finlands Bank och Forskningscentralen för de inhemska språken. TSK har hand om projektledning och det praktiska arbetet. Flera experter inom ämnesområdet medverkar också i projektet.

NAVI-projekti

Henkilökohtaisen navigoinnin NAVI-ohjelman johtoryhmä päätti keväällä 2001 TSK:n kanssa perustaa projektin paikannussanaston laatimiseksi. Sanastoprojektin tavoitteena on laatia ajanmukainen henkilökohtaiseen navigointiin ja paikannukseen liittyvä sanasto, joka selvittää käsitteiden sisällöt ja antaa tarvittavat suositukset suomenkielisestä ammattitermistöstä. Sanasto on tarkoitettu alan ammattikielen käyttäjille eli paikannuksen ammattilaisten lisäksi muun muassa tiedottajille, toimittajille ja kääntäjille.

Paikannussanasto käsittelee pääasiassa paikannukseen ja henkilökohtaiseen navigointiin liittyviä peruskäsitteitä. Paikannuksen eri aloista käsitellään muun muassa paikannusjärjestelmiä ja -menetelmiä, paikantamiseen liittyviä palveluja ja erilaisia paikannuslaitteita. Navigoinnin osa-alueista käsitellään lähinnä erilaisten paikannuslaitteiden avulla ja maalla tapahtuvaa navigointia.

Paikannussanastoon kootaan termitietueina ja käsitekaavioina tiedot noin sadasta aihealueeseen liittyvästä käsitteestä. Lisäksi sanastossa kerrotaan lyhyesti, mitä noin kymmenen paikannukseen liittyvää lyhennettä tarkoittaa. Suomenkielisten termien vastineet annetaan ruotsiksi ja englanniksi. Paikannussanasto valmistuu kesäkuussa 2002.

Sosiaalityön sanasto

Sosiaalityön parissa työskentelevät ovat pitäneet alan kielenkäyttöä ja käsitteistöä sekavana, vallitseehan jo itse sosiaalityön käsitteestä monia mielipiteitä. Stakesissa käynnissä olevan sosiaalityön luokitusprojektin yhteydessä päätettiinkin tehdä myös sanastotyötä, ja loppuvuodesta 2001 alkoi Stakesin ja TSK:n yhteistyönä sosiaalityön sanastoprojekti.

Nyt tehtävässä sanastossa on tarkoitus määritellä noin 25 sosiaalityöhön liittyvää peruskäsitettä ja antaa niille suomenkieliset termisuositukset. Määriteltävinä on *sosiaalityön* lisäksi muun muassa *sosiaaliala*, *sosiaalityön menetelmä* ja *sosiaalityön väline* sekä sosiaalityön arviointiin liittyviä käsitteitä.

Sanastoa tekevään työryhmään kuuluvat Stakesista *Sirpa Kuusisto-Niemi* ja *Salme Kallinen-Kräkin* sekä TSK:sta *Mari Suhonen*. Parhaillaan sanasto on laajemman asiantuntijajoukon kommentoitavana lausuntokierroksella. Sosiaalityön sanasto valmistuu kesällä 2002.

TSK pähkinänkuoressa

Tekniikan Sanastokeskus (TSK) tarjoaa asiakkailleen tietoa erikoisalojen termeistä ja sanastotyöstä sekä näihin liittyviä asiantuntijapalveluja.

TSK kehittää ja tarjoaa palvelujaan sekä kaikille kansalaisille suunnattuina yleishyödyllisinä palveluina että erillisrahoitteisina hankkeina. Yleishyödyllisiin palveluihin kuuluvat mm. termineuvonta, termipankin ja kirjaston ylläpitäminen, termi- ja hankeseuranta, sanastotyöstä ja sen tuloksista tiedottaminen sekä sanastotyön menetelmien kehittäminen.

Sanastokeskuksen toimintaan kuuluvat ensisijaisesti koti-maiset kielet, suomi ja ruotsi. Ruotsinkielisen sanastotyön päämääränä on käyttää samaa termistöä suomen- ja ruot-sinruotsissa aina, kun se on mahdollista. Ruotsinkielisen sanastotyön tekeminen vain Ruotsissa ei kuitenkaan riitä Suomelle, sillä tarpeet eivät välttämättä ole samanlaisia ja samanaikaisia molemmissa maissa.

TSK:n toiminta perustuu terminologian teorian ja sitä so-veltavien käytännön sanastotyön menetelmien vankkaan hallintaan ja kehittämiseen. Työmenetelmiin liittyvä ammattitaito onkin TSK:n keskeisin menestystekijä. Sen lujittamiseksi TSK osallistuu kansainväliseen terminologian kehitystyöhön ja soveltaa näin saavutettuja tuloksia jo tuoreeltaan omaan toimintaansa.

Palvelujen tärkeimmän kohderyhmän muodostavat Suomen elinkeinoelämä ja julkinen sektori, joiden kilpailukykyä ja tehokkuutta Sanastokeskus auttaa parantamaan erityisesti ammatillisen viestinnän alueella. Erityisen tärkeitä kohderyhmiä ovat eri toimialojen ja viestinnän asiantuntijat, joiden työn yhteydessä erikoisalojen termistö syntyy. Heitä palvelemalla voidaan tehokkaasti vaikuttaa termien käyttöön myös muissa yhteyksissä.

Sanastoprojektit

TSK osallistuu sanastojen laadintatyöhön pääasiassa projektiluonteisesti, toimeksiantojen mukaisessa laajuudessa. Sanastoprojekteissa TSK:n vastuulla voi olla esimerkiksi sanastotyöryhmien koulutus, ryhmien toimintaan osallistuminen, sanastoluonnosten tarkistus tai kokonaisvastuun ottaminen sanastoprojektista. Vastuu koko projektista merkitsee yleensä halutun termiaineiston kokoamista ja muokkausta sekä aineiston toimittamista valmiiksi sanastoksi.

TSK:n sanastoprojektien perustana on kohdealan asiantuntijoiden ja sanastotyön menetelmät hallitsevien terminologien tiivis yhteistyö. Sanastohankkeet suunnitellaan ja toteutetaan aina yhdessä kohdealan asiantuntijoiden kanssa. Terminologien tehtävänä on analysoida käsiteltävä aineisto ja muokata se terminologisesti moitteettomaan muotoon. Yleensä tähän liittyy aineiston tekninen käsittely esitermien ja lähdeaineiston keruusta valmiin sanaston viimeistelyyn ja julkaisuvalmisteluihin. Kohdealan asiantuntijoiden vastuulla on se, että sanasto on asiasisällöltään virheetön ja tarkoituksenmukainen. Mahdollisista termisuosituksista päättävät kohdealan asiantuntijat ja terminologit yhdessä.

Monimuotoinen polysemia hyödyllinen kielessä – miten esittää se sanastossa?

Riina Kosunen

Jokaiselle käytännön sanastotyötä tehneelle lienee tuttua tilanne, että yhden erikoisalan sisällä jotakin termiä käytetään viittaamaan useaan eri käsitteeseen tai eri tapaan ymmärtää sama käsite. Jokainen on varmasti joutunut myös miettimään, mitä tällaisessa tilanteessa tulisi tehdä. Normatiivisessa sanastotyössä ongelma ratkaistaan usein siten, että sanastotyöhön osallistuvan asiantuntijaryhmän kanssa sovitaan, mikä on se käsite, johon termillä saa ja tulee viitata. Polyseemisen termin merkityksistä ainoastaan "se oikea" kirjataan sanastoon, ja lopuista merkityksistä vaietaan pyrkien näin ohjaamaan kieltä ja karsimaan "ylimääräiset" merkitykset pois käytöstä.

Normatiivisen sanastotyön tapa käsitellä polysemiaa – yrittää päästä siitä eroon tekemällä asiantuntijavoimin suosituksia ja toivomalla, että niitä alettaisiin noudattaa – on monessa tapauksessa osoittautunut toimimattomaksi. Kaikilla erikoisaloilla ei sanastotyötä tunnetusti ole mahdollista tehdä yhteistyössä laajan asiantuntijajoukon kanssa, ja toisaalta niilläkään aloilla, joilla suosituksia termien merkityksistä on annettu, ohjeita ei useinkaan todellisessa kielenkäytössä noudateta.

Siitä huolimatta, etteivät sanastojen käyttäjät aina omaksu normatiivisia suosituksia, sanastotyötä on tehtävä: tarvitsevathan muun muassa kääntäjät tietoa erikoisalojen todellisesta kielenkäytöstä. Onkin luonnollista, että viime vuosina yhä useammassa sanastoprojektissa on omaksuttu deskriptiivinen näkökulma. Esimerkiksi polysemian osalta sanastossa pyritään yhä useammin kuvailemaan, mihin eri käsitteisiin yhdellä termillä todellisuudessa viitataan. Ongelmana kuvailevissa sanastoissa on kuitenkin usein muun muassa se, että polysemiaa on niissä vaikea esittää. Tämä johtuu muun muassa siitä, että sanastotyössä käytetyt tietokoneohjelmat ovat käsitelähtöisiä.

Tuntematon polysemia

Polysemiaa – samoin kuin synonymiaakin – on toistaiseksi erikoisalojen kielessä tutkittu varsin vähän, ehkä juuri siksi, että perinteinen "yksi termi – yksi käsite" -ihanteelle rakentuva teoria on pitkään hallinnut terminologian teoreettista kenttää. On kuitenkin mahdotonta selvittää, miten synonymiaa ja polysemiaa olisi sanastoissa parasta käsitellä, jos näitä ilmiöitä, niiden syitä ja eri tyyppejä ei tunneta perusteellisesti. Tutkin espanjankielisen tekstikorpuksen avulla nimenomaan näitä seikkoja espanjaksi kirjoittamassani pro gradu -työssä *Variación denominativa y conceptual en la terminología de la traducción. El nombre de la disciplina*[1].

Tässä artikkelissa selostan, mitä havaintoja tein polysemiasta tutkimuksessani.

Tutkielmani teoreettisena taustana käytin terminologian uudehkoja teoriasuuntauksia, eli sosioterminologiaa, sosiokognitiivista terminologian teoriaa sekä viestinnällistä terminologian teoriaa. Näistä kahta ensimmäistä on käsitelty muun muassa tämän lehden numeroissa 1/2001 ja 3/2000. Viimeksi mainitun on puolestaan kehittänyt 1990-luvun loppupuolella *María Teresa Cabré* Barcelonan Institut Universitari de la Lingüística Aplicada -laitokselta. Näille uusille teoriasuuntauksille on yhteistä ainakin se, että niissä kaikissa synonymian ja polysemian olemassaolo hyväksytään, niitä havainnoidaan ja niiden kuvaamiseksi yritetään keksiä keinoja.

Polysemiaa aiheuttavat tekijät

Tutkimuksessani halusin ensinnäkin selvittää, mistä polysemia aiheutuu ja palveleeko se jotakin tarkoitusta vai voitaisiinko se yhtä hyvin yrittää kitkeä viestinnästä pois. Tätä varten tarkastelin espanjankielisistä käännöstieteen teksteistä koostuvaa tekstikorpustani muun muassa tekstianalyysin menetelmillä. Omien tulosteni ja uusien terminologian teorioiden hypoteesien mukaan polysemia aiheutuu ainakin seuraavista tekijöistä.

Aika. Käsitteet kehittyvät tunnetusti ajassa, ja siksi muun muassa termillä *käännöstiede* viitattiin 1950-luvulla hyvin erilaiseen käsitteeseen kuin nykypäivänä. 1950-luvulla käännöstiede oli vain yksi kontrastiivisen kielitieteen haara, jossa verrattiin käännösten kielellisiä rakenteita lähtötekstien ra-kenteisiin. Tänä päivänä saman käsitteen sisään mahtuu lukemattomia eri käännösteorioita sekä näkökulmia sosiolingvistiikasta neuropsykologiaan ja tietojenkäsittelytieteeseen.

Kognitiiviset tekijät. Sosiokognitiivisessa terminologian teoriassa esitetään, ettei ihmismieli luokittele reaalimaailman tarkoitteita selkeärajaisiin käsitteisiin, vaan niin sanottuihin prototyyppisiin kategorioihin, joissa jotkut jäsenet ovat selkeitä, prototyyppisiä jäseniä (esim. *koira* kategoriassa *nisäkäs*) ja toiset taas epäselvempiä tapauksia (esim. *valas* samassa kategoriassa). Prototyyppisissä kategorioissa ei ole yksioikoista rajaa sille, mikä kuuluu kategoriaan ja mikä ei. Polysemia johtuukin sosiokognitivistien mukaan siitä, että ihmismieli voi liittää prototyyppisiin kategorioihin uusia jäseniä, jos niillä vain on jotakin yhteistä prototyyppisten jäsenten kanssa.

Valtionhallinnon sanastossa tästä esimerkkinä on termi *iltakoulu*. Tyypillisesti termillä viitataan hallituksen epävirallisen kokoukseen, joka pidetään keskiviikkona kello 17. Mutta jos keskiviikoksi osuu esimerkiksi jokin juhlapäivä, niin hallitus voikin päättää kokoontua poikkeuksellisesti vaikkapa tiistaina kello 16. Kokouksesta käytetään edelleen nimitystä iltakoulu – käsitelläänhän siinä samat asiat samalla tavoin kuin käsiteltäisiin keskiviikkonakin. Alun perin varsin yksiselitteisesti määriteltävältä vaikuttanut käsitteemme paljastuukin siis prototyyppiseksi.

Kielelliset tekijät: termien luonne. Perinteisessä terminologian teoriassa on yritetty erottaa termit luonnollisesta kielestä toteamalla, että yleiskielen sanojen merkitys saa laajentua (esim. sanaa *jalka* saa käyttää niin ihmisen raajasta kuin pöytää kannattavasta tolpastakin), mutta termien merkityksen on pysyttävä muuttumattomana. Viestinnällisessä

[1] Suom. Nimitys- ja käsitevariaatio käännöstieteen espanjankielisessä sanastossa. Käännöstieteen eri nimitykset.

terminologian teoriassa todetaan, että termit ovat osa luonnollista kieltä, minkä vuoksi niiden merkitys väistämättä muuttuu, laajentuu ja supistuu. Kääntämisen alan termistössä tämä tuli todetuksi esimerkiksi termin *käännösteoria* kohdalla. Termillä voidaan viitata muun muassa yksittäisiin käännösteorioihin (esim. skoposteoriaan), käännöstieteen teoreettiseen haaraan ja käännöstutkimukseen koko laajuudessaan eli teoreettisen, deskriptiivisen ja soveltavan käännöstieteen muodostamaan kokonaisuuteen.

Tutkimusalojen poikkitieteellisyys. Uusille tutkimusaloille virtaa tutkijoita lähitieteistä, ja jokainen heistä tuo alalle mukanaan omia näkökulmiaan. Käännöstieteessä esimerkiksi kielitieteen, psykologian tai sosiologian näkökulmien edustajat saattavat kaikki käyttää tutkimusalastaan termiä *käännöstiede*, mutta he ymmärtävät käännöstieteen käsitteen ja tutkimuskohteet suurestikin toisistaan poikkeavilla tavoilla.

Vaikuttaa siltä, että polysemia johtuu tekijöistä, joille terminologi ei voi mitään. Sen poistamiseksi viestinnästä olisi pysäytettävä aika, muutettava ihmiskielen ja -ymmärryksen toiminta ja kiellettävä eri tutkimusalojen poikkitieteellistyminen. Tässä tilanteessa lieneekin parasta hyväksyä polysemian olemassaolo ja tutkia sitä lähemmin.

Polysemian tyypit

Termien merkityssisältöjen vaihtelua tarkastellessani havaitsin, että joissakin tapauksissa kyseessä oli monimerkityksisyys perinteisessä mielessä: yhdellä termillä viitattiin siis useaan eri käsitteeseen. Huomasin kuitenkin, että muunkin tyyppistä käsitesisältöjen vaihtelua on olemassa. Seuraavassa esitän löytämäni polysemian tyypit.

1. "Varsinainen polysemia".
Ensimmäisessä luokittelemassani polysemiatyypissä yhdellä termillä viitataan erikoisalan sisällä kahteen tai useampaan käsitteeseen, jotka selkeästi poikkeavat toisistaan. Käännöstieteessä tätä polysemiatyyppiä edustaa jo aiemmin mainittu termi *käännösteoria*, jolla voidaan viitata yhtäältä käännöstieteen teoreettiseen haaraan ja toisaalta vaikkapa yliopiston käännöstieteen laitoksen kurssiin, jolla opiskelijat perehdytetään käännöstieteen historiaan ja suuntauksiin.

2. Käsitteen sisäinen variaatio.
Tämä polysemiatyyppi viittaa tapauksiin, joissa termillä viitataan aina suunnilleen samaan käsitteeseen, mutta tilanteesta ja/tai termin käyttäjästä riippuen käsitteen sisältö vaihtelee hieman. Käsitesisällöillä, joihin viitataan, on siis yhteinen ydin, mutta käsitteen "reunoilla" esiintyy vaihtelua.

Esimerkkinä käännöstieteen kielessä tästä voisi olla vaikkapa termi *käännöstutkimus*, jolla voidaan tarkoittaa alaa kaikkein tyypillisimmillään ja suppeimmillaan, eli tutkimusta, jossa tarkastellaan käännöksiä teksteinä sekä sitä, mitä kääntäjän päässä tapahtuu, kun hän kääntää. Mutta saman termin alle voidaan sijoittaa myös tutkimusta, joka ei kaikkien asiantuntijoiden mielestä kuulu puhtaan käännöstieteen alle, eli vaikkapa kääntämisen didaktiikkaa tai kääntäjän tietoteknisten apuvälineiden kehittelyä.

3. Käsitteiden välisissä suhteissa ilmenevä variaatio.
Kolmannesta polysemiatyypistä on kyse silloin, kun eri käyttäjät ymmärtävät kahden tai useamman käsitteen väliset suhteet keskenään eri tavoin. Esimerkkinä mainittakoon käsitteet *kielitiede* ja *käännöstiede*. Joidenkin asiantuntijoiden mukaan käännöstiede on kielitieteen hierarkkinen alakäsite (käännöstiede on erääntyyppistä kielitiedettä), kun taas toisten mielestä kyseessä on kaksi itsenäistä tieteenalaa. Jälkimmäinen ryhmä siis ymmärtää käännöstieteen kielitieteen rinnakkaiskäsitteeksi.

4. Polysemiatyyppi, jossa keskenään lähes synonyymisia termejä käyttämällä korostetaan saman käsitteen eri puolia.
Neljännessä polysemiatyypissä, jolle en toistaiseksi ole keksinyt ytimekästä nimeä, lähisynonymia ja polysemia kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Viittaan tällä polysemiatyypillä siihen, että yhden käsitteen sisältö voidaan ymmärtää hieman eri tavoin, ja eri termivariantteja käyttämällä pyritään kertomaan viestin vastaanottajalle, mikä tapa ymmärtää käsite on kyseessä.

Esimerkkeinä kasvatustieteen kielestä voidaan mainita termit *verkko-oppiminen* ja *e-learning*. Kummallakin termillä viitataan suunnilleen samaan käsitteeseen, mutta ensin mainittua käyttävät kasvatustieteilijät, jotka haluavat painottaa oppimisprosessia, kun jälkimmäinen puolestaan on insinööritermi, jolla korostetaan prosessin tukena käytettäviä elektronisia laitteita ja sovelluksia.

Miten esittää polysemia sanastossa

Polysemia on siis osoittautunut varsin monikasvoiseksi ilmiöksi, jonka kuvaaminen sanastossa ei ole lainkaan yksinkertaista. Uusissa terminologian teorioissakaan ei toistaiseksi ole annettu konkreettisia ratkaisumalleja polysemian esittämisongelmaan. Mielestäni yksi pohtimisen arvoinen tapa lähestyä pulmaa voisi olla, että lähdettäisiin esimerkiksi esittämästäni polysemian tyyppijaottelusta ja mietittäisiin, mikä olisi paras kuvaustapa kullekin tyypille.

Kirjoittajasta:
Riina Kosunen (FM) työskentelee terminologina valtioneuvoston kielipalvelussa, jossa hän vetää Valtioneuvostosanasto-projektia. Hän on opiskellut Turun yliopistossa kääntämistä (espanja, ranska ja englanti). Kosusen pro gradu -työ *Variación denominativa y conceptual en la terminología de la traducción. El nombre de la disciplina* valmistui tammikuussa 2002.

Ensimmäisen tyypin polysemiaa olisi ehkä kätevintä kuvata perinteisistä sanastotyön metodeista tutulla tavalla, eli tallentamalla eri käsitteisiin liittyvät tiedot omiin tietueisiinsa ja numeroimalla polyseeminen termi käsitesisällön mukaan (esim. *käännösteoria*[1] ja *käännösteoria*[2]).

Toisen tyypin polysemiaa eli käsitteen sisäistä variaatiota voidaan ehkä parhaiten kuvata siten, että luodaan käsitettä varten ainoastaan yksi tietue ja annetaan esimerkiksi huomautus- tai lisätietokohdassa tietoa siitä, millä eri tavoilla erikoisalan eri asiantuntijat tai eri näkökulmien edustajat voivat saman käsitteen ymmärtää.

Käsitteiden välisissä suhteissa ilmenevässä variaatiossa on kenties tarkoituksenmukaisinta luoda omat tietueet käsitteille, joiden suhteet muuttuvat (esim. *käännöstiede* ja *kielitiede*), ja tallentaa kummankin tietueen huomautus- tai muuhun vastaavaan kohtaan tieto siitä, että käsitteiden väliset suhteet ymmärretään eri tavoin esimerkiksi tutkijasta riippuen.

Lähisynonymian ja polysemian yhdistelmän, eli luokitteluni viimeisen polysemiatyypin, esittäminen on kaikkein hankalinta. Keskenään lähes synonyymisia termejä, joita käytetään eri tavoista ymmärtää sama käsite, ei oikeastaan voi tallentaa omiin tietueisiinsa, sillä nehän eivät viittaa täysin eri käsitteisiin, vaan ainoastaan korostavat samasta käsitteestä eri puolia. Toisaalta lähisynonyymeja ei voi käsitelähtöisessä termitietokannassa periaatteessa tallentaa samaankaan tietueeseen, koska niiden käsitesisällöillä on pieni ero.

Jompaankumpaan tapaan on kuitenkin sanastossa päädyttävä: lähisynonyymit on tallennettava joko kukin omaan tietueeseensa tai kaikki samaan. Päädyttiinpä kumpaan ratkaisuun hyvänsä, on tärkeätä kertoa sanaston käyttäjälle erilaisilla viittauksilla, lisätiedoilla ja huomautuksilla, että eri termivariantit viittaavat käsitteeseen, jonka ydin ymmärretään suunnilleen samalla tavalla, mutta josta eri termeillä korostetaan eri puolia. Ratkaisuna voitaisiin käyttää myöskin esimerkiksi *Maarit Perkonojan* (ks. Terminfo 1/2002) ehdottamaa tapaa tehdä termitietokannan tietueista viittauksia erilliseen lisätietopakettiin, jottei yhteen tietueeseen tallennettava tietomäärä paisuisi liialliseksi.

Lopuksi

Polysemian — samoin kuin (lähi)synonymiankin — soveltuvia esittämistapoja deskriptiivisissä sanastoissa on edelleen kehitettävä. Tässä artikkelissa esitän vain idean siemeniä. Todellisuudessahan eri polysemiatapaukset eivät ole aina yksiselitteisesti luokiteltavissa jonkin mainitsemani tyypin alle, vaan joskus voi olla vaikea päättää, onko kyseessä "varsi-nainen polysemia" vai käsitteen sisäinen variaatio. Lisäksi käsitteen sisäinen ja käsitteiden välinen variaatio ilmenevät usein yhdistelmänä. Selvää on myös, että polysemian esittämistä on pohdittava yhteistyössä tietotekniikan asiantuntijoiden kanssa.

Polysemian ja (lähi)synonymian tutkimista ilmiöinä on niin ikään syytä jatkaa, ja aiheesta olisi hedelmällistä vaihtaa mielipiteitä. Artikkelissani kommentteja saattaa herättää esimerkiksi tapani ymmärtää *polysemia*-käsitteen sisältö: mielestänihän polysemia ei ole pelkästään sitä, että yhdellä termillä viitataan useaan eri käsitteeseen. Sen sijaan käsitän sen monimuotoisena ilmiönä, jonka sisälle kuuluu myös vaihtelu siinä, miten käsitteiden väliset suhteet ymmärretään, ja johon limittyy kiinteästi muun muassa lähisynonymia. Pro gradu -työssäni lanseerasinkin polysemialle (suomen kielessä) uuden termin *käsitevariaatio*. Ehkä vanhallakin termillä kuitenkin pärjätään, jos sen käsitesisältöä vain laajennetaan — eli tehdään siitä polyseeminen!

Lähteet

Cabré, M. Teresa (1999). *La terminología: representación y comunicación-elementos para una teoría de base comunicativa y otros artículos*. Universitat Pompeu Fabra, Barcelona.

Gambier, Yves (1991). Travail et vocabulaires spécialisés: prolegomènes à une socio-terminologie. *Meta 36* (1).

Koponen, Johanna & Hyppönen, Annamari (2002). Verkko-oppiminen ja e-learning: oppiminen uusille raiteille? *Julkaisu-uutiset 1/2002*. Edita Publishing Oy, Helsinki.

Perkonoja, Maarit (2002). Ekotehokas sanasto. *Terminfo 1/2002*. Tekniikan Sanastokeskus, Helsinki.

Temmerman, Rita (1998). *Towards New Ways of Terminology Description. The Sociocognitive Approach*. John Benjamins, Amsterdam & Philadelphia.

Torniainen, Päivi (toim.) (1988). *Valtioneuvostosanasto*. Valtioneuvoston kanslia & Edita, Helsinki.

Tietämisen portailla

Anu Ylisalmi

Kirjoittajasta:
Anu Ylisalmi opiskelee saksan kääntämistä ja tulkkausta Tampereen yliopistossa sekä kieliteknologiaa Helsingin yliopistossa. Tällä hetkellä hän on TSK:ssa yliopistoharjoittelijana.

Tietämyksen hallinnassa (tai *tiedon hallinta*, engl. *knowledge management*) puhutaan tietämisen portaista tai ymmärtämisen tikapuista. Näillä ymmärretään yleensä viisi tasoa: *data*, *informaatio*, *tieto*, *ymmärrys* ja *viisaus*. Data ja informaatio ovat pääasiassa ihmisen tajunnan ulkopuolella. Tieto, ymmärrys ja viisaus kuuluvat sen sijaan ihmisen mielen ja tajunnan piiriin.

Tiedon käsitteet

Datalla (engl. *data*) tarkoitetaan säännönmukaista esitystä viestitettävässä tai käsittelykelpoisessa muodossa. Esimerkiksi tietokoneen kovalevylle tallennettu ykkösistä ja nollista muodostuva bittijono on dataa. Data on siis merkkijono ilman tulkintaa eikä kaikkea dataa välttämättä edes pysty tulkitsemaan.

Informaatio (engl. *information*) on sellaista dataa, johon on liitetty tai johon on liitettävissä jokin merkitys tai tulkinta. Informaatio on merkkijonon ilmaisema viesti ja mahdollista tietoa, mutta sitä ei voi aina sisäistää tiedoksi. Informaatiota on esimerkiksi kirjan sisältö. Informaatiolla tarkoitetaan usein myös tiedottamista. Viestissä välittyvän informaation määrä voi olla vastaanottajalle eri kuin lähettäjälle.

Tieto (engl. *knowledge*) on *Platonin* klassisen määritelmän mukaan hyvin perusteltu tosi uskomus. Tämä erottaa tiedon luulosta, erehdyksestä ja hypoteettisesta arvauksesta. Tietokoneen kovalevyllä tai kirjalla ei voi olla uskomuksia, joten ne eivät ole tietoa. Tieto on toisin sanoen ihmisen tulkitsemaa ja sisäistämää informaatiota. Kirjan sisällöstä tulee tietoa vasta, kun joku on omaksunut sen.

Ymmärryksellä (engl. *understanding*) tarkoitetaan tietojen käyttämistä ihmisen aktiivisessa toiminnassa, jolloin vähitellen hallitaan laajempia kokonaisuuksia. Tiedon ja ymmärryksen ero on siinä, että ymmärrettyä tietoa voidaan soveltaa uudella tavalla.

Viisaus (engl. *wisdom*) jalostuu ajan myötä ymmärryksestä. Viisauteen sisältyy pelkän tietämisen sijasta näkemys asioiden laajemmista yhteyksistä ja merkityksistä, käsitys tiedon hankintatavoista ja luotettavuuden asteista sekä omakohtaisesti punnittu ja ihmiskunnan kokemukseen nojautuva arvojärjestelmä hyvän elämän päämääristä.

Käsitteiden käytöstä

Tiedon käsitteiden käyttö ei ole kuitenkaan aivan niin yksioikoista, kuin edellisten määritelmien perusteella voisi ajatella. Tiedon käsitteet menevät suomen kielessä usein päällekkäin, varsinkin rajat datan ja informaation sekä informaation ja tiedon välillä ovat häilyviä. *CD-Perussanakirjassa* tieto on eräänä merkityksenä datalle, informaatiolle ja viisaudelle.

Myös käännettäessä tieto-sanaa vieraille kielille täytyy olla tarkkana siitä, mitä tiedolla siinä yhteydessä tarkoitetaan. Jos tiedolla tarkoitetaan tietämistä, englanniksi kyseessä on *knowledge*. Olemassa olevan tiedon vastineita ovat *information*, *facts*, *data* ja *knowledge*. Yksittäinen seikka on *piece of information* tai *fact*. Tietotekniikassa tieto on useimmiten englanniksi *data*. Pinnallisia tietoja tarkoittaa taas englannin kielen sana *smattering*.

Tilannetta sekoittaa entisestään se, että tieto on hyvä kantasana uusien sanojen luomiseen ja useimmiten yhdyssanoissa esiintyy juuri tieto datan tai informaation sijaan. Suomessa käytetään esimerkiksi termiä *tietojenkäsittelyoppi* (ruots. *databehandlingslära*, joskus engl. *informatics*), *tietokone* (ruots. *dator*) ja *tietojenkäsittely* (engl. *data processing*).

Tietoyhteiskunnalla (engl. *information society*) tarkoitetaan tietoa ja nopeaa tiedonkulkua hyödyntävää ja arvostavaa yhteiskuntaa. Suomi on tässä suhteessa maailman johtavia maita. Nykyisessä informaatiotulvassa on tärkeää osata käsitellä informaatiota ja arvioida sen luotettavuutta. Tiedon käsitteillä on suuri merkitys, joten viestin perillemenoa auttaisi tarkkuus niiden käytössä.

Lähteet

CD-Perussanakirja (1997). Kotimaisten kielten tutkimuskeskus, Helsinki.

Kuronen, Timo (1997). *Hajautettu dokumenttien hallinta. Johdatus tekstin ja dokumenttien käsittelyyn tietoverkoissa.* Oulun yliopistopaino, Oulu.

Lammenranta, Markus (1993). *Tietoteoria.* Tammer-Paino Oy, Tampere.

MOT Englanti 2.1 Suomi—englanti—suomi-sanakirja. Kielikone, Helsinki.

Niiniluoto, Ilkka (1996). *Informaatio, tieto ja yhteiskunta. Filosofinen käsiteanalyysi.* 5., täydennetty painos. Hallinnon kehittämiskeskus, Helsinki.

Termiharava-palstalla käsitellään ajankohtaisia tai ongelmallisiksi osoittautuneita termejä. Lukijat voivat lähettää lehden toimitukselle ehdotuksia sopivista aiheista.

Termipalvelusta kysyttiin, mitä eroa on *liimapuulla* ja *kertopuulla*. Molemmat ovat rakenneosia, joista tehdään kantavia puurakenteita.

¬ LIIMAPUU

Liimapuulla tarkoitetaan kantavaa rakenneosaa, kuten pilaria tai palkkia, joka koostuu useista yhteen liimatuista päällekkäisistä lamelleista. Lamellien syyt ovat rakenteen suuntaiset. Lamelli voi leveyssuunnassa muodostua yhdestä tai useammasta lamellilaudasta.

Liimapuun raaka-aineena käytetään pääasiassa kuusta, mutta esimerkiksi painekyllästettävien rakenteiden valmistuksessa käytetään mäntyä. Ympäristöministeriön hyväksymän tuotteen tunnuksena käytetään L-merkkiä (ks. Terminfo 2/1999).

¬ KERTOPUU

Kertopuu eli *viilupuu* on liimatuista viiluista valmistettu vanerimainen puurakenne. Kertopuu valmistetaan liimaamalla paksuja havupuuviiluja levymäiseksi kappaleeksi. Tämän jälkeen liimattu ja kuumapuristettu kappale halkaistaan ja katkaistaan haluttuihin mittoihin. Laatta halkaistaan käyttökohteensa mukaisesti joko levyiksi, palkeiksi tai tolpiksi.

Viilurakenteita on kahdenlaisia. Standardituotteissa kaikkien viilukerrosten syysuunta on pitkittäinen. Ristirakenteisessa tuotteessa osa viiluista on liimattu pääsuuntaan nähden poikittaiseksi.

Kertopuuta käytetään ala-, väli- ja yläpohjarakenteissa kantavina palkkeina sekä aukko- ja tukipalkkeina. Sitä käytetään myös kantavissa ja keveissä seinärakenteissa sekä rakennuksen jäykistävinä osina.

Kertopuu on alun perin ollut Finnforestin valmistaman tuotteen nimi, mutta kertopuu-termiä käytetään nykyisin jonkin verran myös muiden yritysten valmistamista vastaavista tuotteista. Viilupuusta käytetään myös lyhennettä *LVL* (*Laminated Veneer Lumber*) sekä ilmausta *LVL-laatta*.

¬ VIILU

viilu
sv faner *n*
en veneer
de Furnier *n*

puusta sorvaamalla, sahaamalla tai höyläämällä tehty ohut levy, jota käytetään muun muassa puun pinnoitteena, vanerin valmistamiseen ja huonekalujen pinnoitukseen

¬ PALVELIMEN YLLÄPITÄJÄ

Termipalvelusta kysyttiin *palvelimen ylläpitäjä* -nimikkeen ruotsinkielistä vastinetta. Kysyimme asiaa Terminologi-centrum TNC:stä. Heidän mukaansa vastine voi olla joko *serveradministratör* tai *systemadministratör*. Nimikettä serveradministratör käytetään, kun henkilö vastaa ensisijaisesti laitteista ja nimikettä systemadministratör käytetään, kun henkilö vastaa tietojärjestelmästä kokonaisuudessaan. Suomessa termillä voidaan viitata myös palvelimen ylläpitopalvelun tarjoajaan.

¬ PALVELIN

Palvelin on määritelty Tietotekniikan termitalkoissa (ks. **http://www.tsk.fi/termitalkoot/**) seuraavasti:

palvelin
mieluummin kuin serveri
en server

tietokone, joka hoitaa tiettyjä tehtäviä muiden samaan verkkoon kytkettyjen tietokoneiden pyyntöjen ohjaamana tai niiden puolesta

> Palvelintietokoneen ja -ohjelmiston erottamiseksi toisistaan suositetaan ohjelmistoon viitattaessa käytettäväksi termiä palvelinohjelmisto.

• *Musiikkisanakirja englanti–suomi–englanti*

Kaija Ervolan laatima *Musiikkisanakirja* sisältää noin 5000 musiikin alaan kuuluvaa termiä. Kirjan painopiste on klassisen musiikin sanastossa, mutta sanakirja sisältää myös jazzin ja popmusiikin termistöä sekä teatteriin liittyvää sanastoa.

Sanakirjan ensimmäisessä osassa hakukieli on englanti ja toisessa suomi. Ensimmäisen osan hakusanat sisältävät suomenkielisen vastineen lisäksi lyhyen selityksen. Jälkimmäinen osa on huomattavasti edeltäjäänsä suppeampi ja toimiikin lä-hinnä hakemistona.

Kirjan hakusanat ovat etupäässä englanninkielisiä musiikkisanoja, mutta mukana on myös joukko italialaisia termejä, joiden englanninkieliset vastineet on annettu sulkeissa.

Sanakirjan lopussa on kaksi liitettä. Ensimmäisessä liitteessä esitellään muun muassa nuottimerkinnät, sointumerkkejä sekä muita musiikkimerkkejä. Lisäksi liite sisältää sävelnimet ja niiden kromaattiset muunnokset sekä listan säveltäjistä, joiden nimien oikeinkirjoitus on erilainen englannissa ja suomessa. Toisessa liitteessä esitellään piirrosten avulla joitain soittimia ja niiden osia.

Sanakirja on tarkoitettu apuvälineeksi musiikkialan ammattilaisille, opiskelijoille, harrastelijoille sekä kaikille niille, jotka joutuvat tekemisiin niin suomenkielisen kuin englanninkielisenkin musiikkialan sanaston kanssa.

Sanakirja maksaa noin 45 € ja sen voi ostaa kirjakaupoista.

Kaija Ervola.
Musiikkisanakirja englanti–suomi–englanti.
Oy Finn Lectura Ab, Helsinki 2001. 367 s.

ISBN 951-792-0997.

• *IT-alan tehtävänimikkeistö*

Tietotekniikan alalla työskentelee suuri määrä ihmisiä hyvin erilaisissa tehtävissä. Tietoalojen liitto on yhteistyössä Helia Yrityspalveluiden kanssa kartuttanut alalla työskentelevien ihmisten tehtävänimikkeitä sekä tehtäviin vaadittavaa osaamista ja julkaissut tulokset Internetissä PDF-tiedostona. Tiedosto löytyy Internetistä WWW-osoitteesta **http://www.tietoalojenliitto.fi/fi/tipal_18.html**.

Tehtävänimikkeistö on koottu haastattelemalla pääasiassa Tietoalojen liiton jäsenyritysten edustajia sekä koulutuksen ja konsultoinnin ammattilaisia. Tutkimus ja haastattelut pohjautuivat vuonna 1997 tehtyyn Palvelutyönantajien tehtävänimikkeistöön.

Tehtävänimikkeistö on jaettu tehtävän mukaan kahdeksaan pääluokkaan: myynti, markkinointi ja markkinointiviestintä, asiakaspalvelu, kehitys, konsultointi, verkkoteknologia, käyttöpalvelu ja hallinto. Hallinnon ala on jaettu edelleen talous-, henkilöstö-, yleis- sekä tietohallintoon ja tietoturvallisuuteen.

Tiedoston ensimmäisessä osassa annetaan suomenkielisten tehtävänimikkeiden englanninkieliset vastineet. Toisessa osassa käsitellään eri tehtävissä vaadittavia tekijöitä (mm. koulutus, kielitaito, tietotekninen osaaminen, kokemus, erityistaidot jne.). Kolmas osa esittelee toisessa osassa käsitellyt asiat englanniksi.

Tietoalojen liitto.
IT-alan tehtävänimikkeistö.
http://www.tietoalojenliitto.fi/fi/tipal_18.html.

• *Guide to Terminology (Nordterm 8)*

Nordterm-sarjassa vuonna 1997 ilmestyneestä englanninkielisestä sanastotyön oppaasta *Guide to Terminology* on otettu toinen painos. *Heidi Suonuutin* kirjoittamassa oppaassa käsitellään esimerkkien avulla terminologian teoriaa ja käytännön sanastotyötä.

Teoksessa tarkastellaan käsiteanalyysia, määritelmiä ja termejä, käsite- ja termiharmonisointia, sanastotyön vaiheita sekä terminografiaa. Teoksessa on lisäksi listattu terminologia-alaa käsitteleviä kansainvälisiä standardeja. Oppaan liitteenä on lyhyt sanastotyön vaiheiden esittely.

Opas sisältää 21 käsitteen sanaston, jossa terminologian teorian keskeisimmät käsitteet annetaan suomen lisäksi ruotsiksi, norjaksi (kirjanorja ja uusnorja), tanskaksi, islanniksi ja saameksi.

Uusi painos sisältää vanhojen standardien lisäksi myös alan uusimmat standardit sekä tarkennettua tietoa muun muassa koostumussuhteista.

Oppaan tarpeellisuudesta kertoo se, että opas käännettiin nopeasti neljälle kielelle — esperantoksi, kroatiaksi, kiinaksi sekä espanjaksi. Oppaan voi tilata Tekniikan Sanastokeskuksesta. Opas maksaa 12 € (+ toimituskulut).

Heidi Suonuuti.
Guide to Terminology (Nordterm 8).
Tekniikan Sanastokeskus / Nordterm, Helsinki 2001.

ISBN 952-9794-14-2.

• *Whaddyacallit. Amerikanenglannin ja amerikkalaisuuksien sanakirja*

Ilkka Rekiaron laatimassa teoksessa *Whaddyacallit. Amerikanenglannin ja amerikkalaisuuksien sanakirja* on koottu yhteen ja päivitetty tekijän kaksi aiempaa, samaa aihetta käsittelevää teosta *Amerikanenglannin slangi* (1995) ja *All American — amerikkalaisuuksien sanakirja* (1997).

Tänä keväänä ilmestynyt teos on jaettu kahteen osaan: Amerikanenglannin slangi ja Amerikkalaisuudet. Teoksen alkuosasta löytyvät selitykset slangisanoille. Nykyslangin lisäksi mukana on vanhempiakin slangi-ilmauksia, jotka yhä edelleen elävät muun muassa kirjoissa, elokuvissa ja äänitallenteissa. Yksittäisissä tapauksissa slangisanojen merkitystä valotetaan esimerkkien avulla. Teoksen jälkiosa käsittelee — usein tiedotusvälineiden kautta levinneitä — periamerikkalaisia sanontoja ja ilmaisuja (mm. kiertoilmaukset, kuvalliset sanonnat, lyhenteet ja nimet), joista useat ovat tulleet jo osaksi jokapäiväistä kieliympäristöämme.

Whaddyacallit ei ole perinteinen sanakirja, vaan se on pikemminkin kirja, jota lueskellaan. Kirja sopii kaikille, jotka haluavat laajentaa ja syventää amerikanenglannin kielen vaihteluiden ja amerikkalaisen elämäntavan ja kulttuurin tuntemustaan.

Kirja maksaa noin 50 € ja sen voi ostaa kirjakaupoista.

Ilkka Rekiaro.
Whaddyacallit. Amerikanenglannin ja amerikkalaisuuksien sanakirja.
WSOY, Helsinki 2002. 1081 s.

ISBN 951-0-26780-5.

• *Tietotekniikan sanakirja suomi—venäjä—suomi*

Venäjän kielen kääntäjänä ja tulkkina toiminut *Jari Huovinen* on julkaissut tietotekniikan alan ensimmäisen suomi—venäjä—suomi -sanakirjan. Tietotekniikan keskeisimpien termien lisäksi sanakirjaan on otettu mukaan elektroniikan, sähkötekniikan ja matematiikan termejä kummallakin kielellä.

Sanakirja koostuu suomalais-venäläisestä ja venäläis-suomalaisesta osasta. Molemmat osiot sisältävät noin 6 000 aakkosjärjestyksessä esitettyä hakusanaa. Useimmissa hakusanoissa on sanan käyttöalaa osoittava merkintä. Joillakin hakusanoilla on lisäksi tyylisävyyn viittaava merkintä.

Sanakirja on tarkoitettu ennen kaikkea kääntäjille, mutta myös kaikille niille, jotka joutuvat työssään tekemisiin näiden alojen termien ja niihin liittyvien käännösongelmien kanssa.

Sanakirja maksaa noin 50 € ja sitä saa kirjakaupoista.

Jari Huovinen.
Tietotekniikan sanakirja suomi—venäjä—suomi.
WSOY, Helsinki 2001. 372 s.

ISBN 951-0-24533-X.

• *ISO 12616 Translation-oriented terminography*

International Organization for Standardization on julkaissut teknisen komitean 37 (Terminology and other language resources) valmisteleman standardin *ISO 12616 Translation-oriented terminography*.

Tässä kääntämiseen liittyvän sanastotyön tueksi tarkoitetussa standardissa kerrotaan, mitä termiaineiston keruussa tulee ottaa huomioon, jotta kerätty aineisto tukisi termien johdonmukaista käyttöä mahdollisimman tehokkaasti.

Ohjeita annetaan muun muassa siitä, mitä termiin liittyviä tietoja kannattaa tallentaa, jotta termin sopivuutta tai luotettavuutta olisi mahdollista arvioida eri käyttöyhteyksissä, millaisia hakuominaisuuksia termistönhallintaan käytettävältä ohjelmalta voidaan vaatia tai mitä termistönkeruussa kannattaa ottaa huomioon siltä varalta, että aluksi yhdelle käyttäjälle koottu aineisto ehkä myöhemmin halutaan jakaa useamman käyttäjän kesken.

Termiaineistoon liittyvistä erilaisista tietotyypeistä ja kokonaisista termitietueista on kerätty havainnollistavia esimerkkejä standardin liitteeseen.

Standardia myy Suomen Standardisoimisliitto SFS ry (puh. 09-149 9331, faksi 09-146 4914, s-posti **sales@sfs.fi**). Lisätietoja **http://www.sfs.fi**.

ISO 12616 Translation-oriented terminography.
International Organization for Standardization, 2002. 27 s.

Sirpa Suhonen

Language policy in Sweden

page 3

A parliamentary committee has completed a report on the state and status of Swedish in Sweden. The report is called *Speech – Draft action programme for the Swedish language*. It is suggested in the report that a language act shall be introduced that establishes the status of Swedish as Sweden's principal language. Surprisingly enough there has not been such legislation in Sweden, but evidently Swedish and its status has been taken for granted until now. In addition to this act, a new government agency, called the Language Council of Sweden, would be formed. It would be responsible for language planning both for Swedish and minority languages, e.g. Finnish spoken in Sweden. Terminology would also be included in the Council's activities.

The importance of special languages and terms is made clear in the report. Terms must exist in the mother tongue in order to use the language in all situations, in work and science, too. The frequent use of English in Sweden has cre-ated a situation where Swedish terms are not born without special effort. For more information see the report on the web address **http://kultur.regeringen.se**.

Heidi Suonuuti – pioneer in terminology work

page 4

TSK's long-time director, Ms.S. (Tech.) *Heidi Suonuuti* follows actively events related to terminology and TSK even though she is retired. Suonuuti's interest in terminology and practical terminology work left a mark both in TSK's activities and in the development of terminology work in Finland.

Before TSK Suonuuti participated in ISO's secretariat work. Suonuuti came into contact with terminology work when she was nominated as the secretary for a committee which set out to compile a paper vocabulary. It took a couple of years to make the vocabulary and during this time Suonuuti be-came convinced that terminology work, without proper terminological methods, was utter chaos.

As an experienced standardizer she first tried to seek clarification by reading international standards on terminology but the only help she received from them was the name of *Eugen Wüster*. She looked for more information on Wüster and found his theory of terminology. It appealed to her since it answered many of her questions.

There was a need to develop Finnish in technical fields long before TSK was founded. The need arose in the end of the 19th century when Finnish was started to be used in technical education. In the middle of the 20th century a terminology centre had been founded both in Sweden and Norway, and according to Suonuuti, they proved that Finland also needed a similar organization.

A commission was founded to investigate the matter in 1967 and it gave a report in 1971, but only in 1973 the director of Finnish Standards Association SFS took an initiative to found a terminology association. SFS founded a work group that had representatives from the predecessor of the Research Institute for the Languages of Finland, Ministry of Education, Finnish Technical Association STS and Central Chamber of Commerce. The work group drafted rules and in 17.9.1974 Finland had its own terminology centre: the Finnish Centre for Technical Terminology, TSK.

During the first few years the activities of TSK were quite modest. One of the most important factors in starting TSK's work was an agreement with the Research Institute for the Languages of Finland on the basis of which the Institute hired the first employee for TSK and gave TSK premises in connection with the Institute. In 1978 TSK got a second employee when Suonuuti was nominated as its director.

When Suonuuti became TSK's director she studied the theory of terminology more deeply and participated in a terminology course organized by Nordterm, a Nordic terminology forum. According to Suonuuti, this course was essential to TSK's development and it also connected TSK to the Nordic cooperation in the field of terminology. This cooperation still continues.

TSK's board of directors had decided that the employees of TSK do not participate in terminology projects, their task was to instruct when necessary. According to Suonuuti, terminology projects centred on experts until the end of 1980s. However, it was noticed that the vocabularies compiled this way did not meet the requirements regarding time or costs, because the projects progressed slowly and the results good have been better. Gradually terminologists who were familiar with terminological methods got a bigger role in terminology projects – from term inventory to the finishing of a vocabulary. As a consequence the time spent on the projects decreased to half and costs were reduced considerably.

In 1980s TSK started to offer many kinds of terminological services. The phone-in term service became more active and in 1987 the TEPA termbank was opened to the public. TSK also organized terminology courses. In the 1990s the developments in IT facilitated new forms of terminology work. Suonuuti retired in 1993 after having created the basic lines for TSK's activities.

"The importance of terminology work is above all clear communication" says Suonuuti. As a standardizer she knew the difficulties that inconsistent use of terms causes in communication between experts: if the experts don't speak the same language, it is difficult to find consensus or to inform about facts without the danger of misunderstandings.

Suonuuti thinks that the most challenging and interesting task was to make concept analyses. Concept diagrams describing relations between concepts were an important tool for Suonuuti from the very beginning. At first they were only used as tools that were not meant to be presented in the final work. "When the *Energy Vocabulary* was compiled in the end of 1980s the work group wanted the diagrams to be included in the vocabulary" says Suonuuti. Since then concept diagrams have been included and they are now one of the main features of TSK's vocabularies.

When TSK was founded, one central task was to write Finnish guidelines for terminology work. This task was given to Suonuuti. "I think that it was most important to participate in terminology projects first and to study the field, and only after that to compile instructions" says Suonuuti. The *Handbook of terminology. Principles and methods of applied terminology science* (in Finnish) was published in 1989 after years of writing and the final version is mainly Suonuuti's handiwork. Another work written by Suonuuti is *Guide to Terminology* published in 1997 (second edition in 2001).

Suonuuti's terminological know-how was also appreciated outside Finland. She participated actively in international cooperation and acted as the chairperson of ISO's terminology committee TC 37 in 1994—1997.

Beyond dispute Suonuuti was a pioneer in terminology work. We dare to claim like *Olli Nykänen*, TSK's director in 1994—1999, that Suonuuti managed to establish and train a new profession in Finland — the profession of terminologists.

Equivalent problems in bilingual terminology work

page 8

In translation and terminology work the same problem is often encountered: the semantic fields of equivalents of different languages do not cover each other. In translation partial equivalence does not necessarily cause great harm, because context will help the reader to understand what it is all about. In terminology work, however, partial equivalence is a great problem. Unless the user of a vocabulary is told in which way and in which context the given equivalent is valid, the value of the vocabulary is questionable.

Another great problem in terminology work is that many source language (SL) words and expressions do not have equivalents in the target language (TL).

Bilingual dictionaries have certain weaknesses. It is often difficult to conclude which part of the meaning of the SL word the TL word covers and in which context it is used. Often bilingual dictionaries, also special field ones, give only a bunch of equivalents in another language. Additional information is seldom given.

Dictionaries may have actual errors, but explicit errors are rare, whereas inaccuracy is common. Often it seems that as many words and expressions as possible are gathered into dictionaries, if they in some cases can be used as equivalents for a certain term. The first requirement for a special language dictionary is accuracy: if there is an exact equivalent, it is offered, and only if such an equivalent is not found, next best solutions are proposed.

If equivalence is partial, the user of a dictionary will bene-fit greatly if the record contains also other information than just the proposed equivalent, e.g. definitions, explanations, collocations, examples or comments on the degree and qual-ity of equivalence.

One deficiency in dictionaries is that they sometimes contain such words and expressions as equivalents for Finnish terms that have been directly translated from Finnish and that are not used in the TL. Sometimes there is no TL equivalent for a SL concept. Then the equivalent has to be cre-ated. But unnecessary direct translations of SL terms, pseudo-equivalents, should be avoided because from dictionaries they end up in translations and other texts and make them odd and difficult to understand.

Sometimes non-experts, even publishers, assume that words are translated when dictionaries are compiled. It is not translation of words, but looking for such equivalents that are really used in another language. Profound knowledge of the special field in question is required in order to make a good dictionary or vocabulary. In an ideal case besides the compiler of a dictionary also special field experts from both countries participate in the work. If this is not possible, the compiler must gather information on the field in both languages, but experts are also needed for support.

Often the most important source of information in equivalence work are parallel texts. They are authentic SL and TL text (not translations) that deal with the special field in question. They are used for collecting terms, definitions for concepts and examples of the usage of terms.

Special field experts from both language communities are also needed. SL experts are needed to explain the concepts, and TL experts are needed to evaluate possible equivalents. TL experts are specially important when there are no equivalents and they have to be created.

Terms that have no equivalents create problems for compilers of vocabularies. Such terms express typical source culture concepts. The reason for non-existing equivalents may be caused by differences in the special field in question in the source and target country, for example, the level of development may vary. Vocabularies that are meant for communicative needs should have some kind of TL expression for those SL words that do not have TL equivalents. However, the user should know when the equivalents are actual equivalents and when suggestions.

So called functional analogies are often used as "equivalents" for terms having no equivalents. They are words or expressions that have a similar function as the SL term and

that create a similar reaction in the TL reader as the SL term. The meaning of a functional analogy is near the meaning of a SL term, even though it is not exactly the same.

Sometimes it is necessary to create equivalents. This can be done, for example, by direct translation, loan or explanation. Explanatory equivalents convey the message well. Often they tell even more than the SL term. The compiler of a vocabulary has to work in the pressure of conflicting requirements. For example, direct translations are usually short and economical, but the message is not necessarily conveyed. Explanatory equivalents on the other hand may be too long.

All in all, it is a labourious and challenging task to compile a proper vocabulary. It is, however, socially profitable to write good vocabularies; they improve the quality of translations and other texts and thus facilitate international communication.

Greenlandic and Oqaasileriffik

page 11

Greenlandic belongs to the Inuit languages. It is perhaps the world's only minority language that expands. It is Greenlandic, not Danish, that is the principal language in Greenland although Greenland is a part of Denmark. About 70% of the population have Greenlandic as mother tongue, 15% is bilingual and the rest have Danish as mother tongue. In some fields, like foreign trade, economy, technology and research, Danish is used more due to historical reasons, because the Danes have introduces these fields of business in Greenland and have worked in these professions. However, the situation is gradually changing since the education level among Greenlandic-speaking population has risen quickly.

To fasten and secure this development of gaining more ground for the Greenlandic language, the Greenland's Parliament took an initiative to found a professional secretariat for politically nominated councils, i.e. the language council, the council for place names and the council for personal names.

This secretariat started its work in 2000 with two employees and a secretary. This new institution is called Oqaasileriffik (literally "language work place"). It has very ambitious goals: it acts as the secretariat for three councils, it has an obligation to inform the public and to establish a language database, it should represent Greenland in international language unions and to study Greenlandic both as a mother tongue and a foreign language. Quite a task for two persons!

Europeans usually have two assumptions about Greenland: Greenland is bilingual and Greenlandic as a minority language is threatened by the majority languages — in this case Danish and English. Both these assumptions are totally mistaken. Greenlandic lives and flourishes. The reasons for this are that illiteracy was rooted out in the beginning of the 19th century, that Greenlandic has had a national stand-ardized orthography since 1851, that there has existed a small but stable literary production in Greenland for more than 100 years, and that the whole education system has been Greenlandic-speaking from the basic up to the highest education.

There is a reason why Greenland is thought of as a bilingual country. There has been a bilingual episode in Greenland's history between 1950 and 1990. Greenlanders of this generation are generally bilingual, some even read and write better in Danish than in Greenlandic. This generation is now 30—60 years old, they are known outside Greenland, they are the opinion makers and they occupy the top posts in the society. But children and the younger people speak mainly only Greenlandic.

This young generation sets great requirements for language services. Many of them are well-educated and replace the Danish labour on the specialist level, too. Young Greenlandic specialists naturally use Greenlandic when talking about special field subjects. This means that they have a need for a mass of non-existing Greenlandic terminology. So new terms are created all the time and some of the new terms become included in the core vocabulary.

Consequences for the tiny documentation and service institute Oqaasileriffik are self-evidently enormous. Masses of new terms have to be captured and communicated both to other specialists and the general public. And this has to be done without neglecting the services to the political councils, general public and international organizations.

Even if a language, like Greenlandic, has only a few speakers, it is a whole language that has as many functions and domains as "a big language". The human and economic resources to support the language just are not so great in a small country like Greenland.

Greenlandic does not have those problems that small languages typically have. It does not have to fight for to simply exist and the linguistic rights of Greenlandic have been mainly respected. However, it has other problems. How can we make a complicated and globalized society with only 50 000 inhabitants to function properly with the help of a national language that is used only by 50 000 individuals?

Project news

page 14

TSK's newest Eurodicautom termbank project started in August 2001 and it should be ready in the end of August this year. TSK is adding Finnish terms into 3000 term records on textile terminology.

The Finnish Group for IT Terminology started its work three years ago with the help of EU's financial support. The EU project lasted 18 months, but we have been able to continue the Group's work since there has been a need for this kind of project. The interest in the Group's mailing list shows that the number of people reading the recommendations in-creases all the time. There have also been enough active members in the work groups. We would like to thank the coordination group and all who have participated in the work!

TSK is compiling a vocabulary of positioning with a group of experts. The vocabulary deals with positioning systems, methods and devices and services related to positioning. The vocabulary will contain more than 100 concepts. Terms and definitions are in Finnish, equivalents in Swedish and English. The vocabulary will be ready in June 2002.

TSK and Stakes are working on a vocabulary of the basic concepts in social work. The vocabulary will define about 25 concepts and give Finnish term recommendations for them. The vocabulary will be ready this summer.

The first terms in the bank and finance terminology project were published in April on the Internet address **http://www.tsk.fi/bank/**. At the moment there are less than 100 term records but hundreds of term records are being handled and will be published when completed by a group of experts and terminologists. The goal of the project is to publish terms in Finnish, Swedish, Norwegian, Danish, English and hopefully Icelandic.

How to present polysemy in vocabularies?

page 16

For all who have done practical terminology work it is familiar that in one special field some term is used to refer to several different concepts or different ways of understanding the same concept. Everyone has certainly had to think what to do in this kind of situation. In normative terminology work the problem is often solved by agreeing with the expert group which participates in the work what the concept is to which the term may and must refer.

The way of treating polysemy in normative terminology work — trying to get rid off it by recommendations given by experts and hoping that the recommendations will be carried out — has not worked in many cases. Despite of the fact that users do not always adopt normative recommendations, terminology work must be done: for example translators need information on the real language usage in special fields. Therefore a descriptive viewpoint has been adopted in many terminology projects in recent years. However, it has been often difficult to present polysemy in descriptive vocabularies.

Polysemy and synonymy have been studied little in languages for special purposes. The writer of the Finnish article, *Riina Kosunen*, studied these subjects with the help of a Spanish text corpus in her master's thesis on the variation of designations and concepts in the Spanish terminology of translations studies. As the theoretical background for her thesis she used the new theories of terminology, i.e. socio-terminology, socio-cognitive and communicative theory of terminology.

In her thesis Kosunen wanted to find out what causes polysemy and whether it serves a purpose or would it be useful to try to eliminate it from communication. According to her study and recent terminology theories, polysemy is caused by the following factors.

1) Time. Concepts evolve during time and therefore the term *translation studies*, for example, was used to refer to a very different concept in the 1950s than today.

2) Cognitive factors. In the socio-cognitive theory of terminology it is claimed that the human mind does not classify real world concepts into distinct categories but into so-called prototypical categories in which some members are explicit, prototypical members (e.g. *a dog* in the category of *mammals*), and some are more indistinct cases (e.g. *a whale* in the same category). According to socio-cognitivists, polysemy is caused the by fact that the human mind may add new members to prototypical categories if they have something in common with the prototypical members.

3) Linguistic factors: nature of terms. In the traditional theory of terminology it has been explained that the meaning of the standard language words may expand whereas the meaning of terms must remain unchanged. In the communicative theory of terminology it is stated that terms are a part of a natural language and therefore their meaning inevitably changes, expands and diminishes.

4) Interdisciplinary of fields of research. New fields of research attract scientists from adjacent fields, and all of them bring their own viewpoints to the field. For example, in translation studies the representatives of linguistics, psychology or sociology may all use the term *translation studies* but they understand it differently.

According to Kosunen, there are four types of polysemy. In actual polysemy a term is used in one special field to refer to two or more concepts which clearly differ from each other. The internal variation of a concept is another type of polysemy: a term is used to refer to the same concept, but the intension of concept varies depending on a situation and a user.

A third type of polysemy is variation in the relations between concepts. This is the case when different users understand the relations of two or more concepts differently from each other. In the fourth type of polysemy almost synonymical terms are used to emphasize different aspects of the same concept. There may be different ways of understanding the intension of concept, and by using different term variants the receiver of the message is told how the concept is understood.

The categorization of these various types of polysemy could be useful when thinking about how to present polysemy in vocabularies. The first type could perhaps be best described by methods familiar in the traditional terminology by saving the information related to different concepts in their own term records and by numbering the polysemous terms.

The other type of polysemy could perhaps be best described by making only one term record for the concept and by telling in a note in which various ways different experts in the special field may understand the same concept.

In the third type it could be most practical to make different term records for the concepts having different relations and by giving information on how the relations between concepts are understood, for example by different researchers, in a note.

It is most difficult to present the fourth polysemy type in a vocabulary. Almost synonymous terms that are used for different ways of understanding the same concept cannot be saved in their own term records since they do not refer to totally different concepts. On the other hand, in principle near synonyms cannot be saved in the same record because there is a little difference in their intensions. However, one or the other way must be chosen. It is important to tell the user of the vocabulary by references, additional information and notes that the term variants refer to a concept whose core is understood similarly but that the different terms emphasize different aspects of the concept.

In reality the various polysemy cases cannot be always clearly classified into these four types. For example, sometimes it can be difficult to decide whether it is a case of actual polysemy or internal variation of a concept.

Steps of knowledge

page 19

In knowledge management there are five levels: data, information, knowledge, understanding and wisdom. Data means a regular presentation in a format that can be communicated or handled. Data is a bit string without inter-pretation, and all data cannot be necessarily interpreted.

Information is such data that is related or can be related to a meaning or an interpretation. For example, the content of a book is information.

According to *Plato*, true belief accompanied by a rational account is knowledge. This separates knowledge from beliefs, mistakes and guesses. Knowledge is interpreted by a human. The content of a book becomes knowledge only after someone has absorbed it.

Understanding is the use of knowledge in human activities. The difference between knowledge and understanding is that knowledge that is understood may be applied in a new way.

Wisdom is elevated from understanding with time. It contains a view how things are related to each other and what they mean, an idea how to gather knowledge, and a value system of the objectives of a good life that has been personally considered and bases on the experiences of the humankind.

The use of these concepts is not so simple as it could be thought from these definitions. The concepts are often overlapping, specially the line between data and information and information and knowledge is often unstable.

Literature

page 21

Dictionary of Musical Terminology

The dictionary compiled by *Kaija Ervola* contains about 5000 musical terms. The focus is on classical music, but some jazz and pop music terms and theatre terms are also included. In the first part of the book, the entries are in English; in the second part in Finnish. The book contains also some Italian terms with English equivalents.

IT Job Titles

The Federation of The Finnish Information Industries has collected the job titles of people working in the IT field and the know-how required in those jobs both in Finnish and English. The file can be found on the Internet address **http://www.tietoalojenliitto.fi/fi/tipal_18.html**.

Guide to Terminology

A second edition of *Heidi Suonuuti's Guide to Terminology* (1997) was published in 2001. The Guide deals with the theory of terminology and practical terminology work with the help of examples. The Guide may be ordered from TSK at the price 12 € (+ handling fee).

Whaddyacallit

Ilkka Rekiaro's dictionary contains two parts: slang words in American English and Americanisms. The first part concentrates on modern slang words but some older ones still used can also be found. The second part presents American sayings and expressions many of which have become a part of our everyday language environment through the mass media.

Finnish—Russian IT dictionary

Jari Huovinen has published the first Finnish—Russian—Finnish IT dictionary. In contains two parts: Finnish—Russian and Russian—Finnish. Both of them have about 6000 entries.

Translation-oriented terminography

The International Organization for Standardization has published the standard *ISO 12616 Translation-oriented terminography*. The standard is meant to facilitate terminology work in connection with translation. It tells what to consider when collecting terminological material so that the collected material would support the coherent use of terms as effectively as possible.

Detailed publisher and order information can be found in the Finnish article, pages 21—22.

www.tsk.fi

Tekniikan Sanastokeskus (TSK) tarjoaa erikoisalojen termistöön, sanastoihin ja sanastotyöhön liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluja. TSK:n päätoimintamuotoja ovat sanastoprojektit, termipankki ja termipalvelu.

TSK julkaisee Terminfo-lehden ohella erikoisalojen sanastoja ja sanaluetteloita. Nämä tallennetaan yleensä myös suorakäyttöiseen termipankkiin TEPAan.

TSK:n kirjastossa on laaja kokoelma eri alojen sanastoja, sanakirjoja, sanastoluonnoksia ja sanastostandardeja. Kirjasto on avoinna arkisin klo 8.30—16.00.

TSK on perustettu 1974, ja sen jäseninä on yrityksiä, liikelaitoksia, käännöstoimistoja ja aatteellisia yhdistyksiä. TSK tekee tiivistä yhteistyötä sekä jäsenistönsä että muiden sanastotyöstä kiinnostuneiden yhteisöjen kanssa.

Tekniikan Sanastokeskus (The Finnish Centre for Technical Terminology, TSK) offers information and expert services related to special language terminology, vocabularies and terminology work. TSK's main activities are terminology projects, termbank activities and term service.

TSK publishes a newsletter called Terminfo and special language vocabularies and term lists. These are usually also entered in TSK's online TEPA termbank.

TSK's library has a large collection of vocabularies, dictionaries, vocabulary drafts and terminology standards. The library is open 8.30—16.00 on weekdays.

TSK was founded in 1974, and it has both private and state enterprises, translation agencies and non-profit associations as its members. TSK works in close co-operation both with its members and other associations that are interested in terminology work.

Sanastotyön asiantuntemusta vuodesta 1974.

ISSN 0358-7517